

Viershare

D.V. Coornhert

bron

D.V. Coornhert, *Viershare*. Jacob Aertsz Colom, Amsterdam 1630.

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coor001vier01_01/colofon.php

© 2016 dbnl

Vierschare.*Personen.**Rechters,**alle onpartydighe verstanden.**Klager,**Lieven goede hoop.**Verweerder,**Yver, stout oordeel, Meynaertsz.**Tuyghen**{ Oudt Testament.**{ Nieu Testament.**Secretaris,**Trouwaert gedenck-vast.**Tael-Luyden**{ Ernst Woordt-houder.**{ Coenraedt Schrift-gloser.***Ernst woort-houder.**

Myne Heeren. Ick zie hier vergadert te sijn alle die hier behooren te wesen, namelijk veele van die Rechters, Klagher, Verweerder, ende Getuyghen: welcke Vierscharen maecken een volle ende Wettighe Vierschaer, om Dingtalen te hooren, ende als't gheschils recht ghevonden is, te Vonnissen, als na rechte. Daeromme nu tijt sal sijn inde sake te treden, na dat eerst het Compromis of d'onderlinghe beloften der partyen by den Secretarium int Hooft van desen Processe sal aenghetekent wesen. Daer toe ick 'tselve, met sijnen oorsaecken, inde penne sal spreken: Ten aenhooren van partye. Die sal (so ick erghens inne doole) daer inne spreekken: 'tgheen van der saken is, ende heeft sich also.

2.

Het menighvuldigh ende streng veroordelen van Yver stout oordeel Meynaerts zoon, mishaeghde grootelijck (als wesende onrecht ende argherlijck) mijnen Meester Lieven goede hope: Die derhalven Yver voornoemt self aensprack, ende vrundtlijck tot af-staen van sulcks vermaende. Yver seyde, dat sulck sijn veroordeelen recht ware. Daer wt is tusschen hen beyden twist gheresen. Om 'twelck te eynden metter minne, mijn Meester Lieven voorsloegh, dat hy de saecke te vreden was te blijven aen de wtsprake van goede Mannen, of aen Godt-gheleerden. Maer want zy eyndtlijck niet en konden vereenigen inde benaminge van goede mannen ofte Rechts-gheleerden: so daer qualijck yemandt ghevonden mach worden, so onpartijdigh, dat zy die aen wedersijden het oordeel van dese saecke betrouwen moghten, soo hebben zy beyde bewillight int oordeel van u myne Heeren, als heure ghekozen Rechters aen wederzijden. Met sulcken Voorwaerden nochtans, dat dese onse Dingtalen wel van woorde te woordt by den Secretaris geschreven, maer noch niet tot een oordeel, om van yederman geachttervolgt te sijn, wtgesproken sal worden. Derhalven men den wtsprake van dien niet doen, ter tijdt toe dat mijn Heeren stercker in ghetale sullen

wesen van meer andere onpartijdighe verstanden: De welcke, so't hun believet, elck het vonnisse van mijn Heeren oock sullen ondertekenen: Omme dan by ghemeene stemmen te worden wtghesproken in volle vergaderinghe. Wel verstaende mede, dat aen sulck mijnder Heeren oordeel niemant anders, dien't moghte mishaghen, selve verbonden sal wesen, ja oock mede mijn Heeren selve niet. Maer sullen met alder vryheydt 'tselve haer eyghen oordeel noch moghen verlaten, wanneer zy dat door veranderinghe heurs verstands sullen weten, jae oock maer waenen onrecht te wesen. Ende sal dan noch in allen ghevalle dese handel gheen verlooren, maer nutte moeyte wesen: 'twelck voor een beter ende ghezonder oordeel by ons bewillight is te moeten wijcken. Want het maer dienende is tot verbeteringhe van verstandigher, oock tot afstandt van Yvers veroordeelen, of van partyen beclagen, indien d'een of d'ander hier door moghte komen te verstaen zijn doen onrecht te wesen. Ende is bewillight by partyen, gheen andere ghetuyghen te ghebruycken dan dese twee hiet tegenwoordigh sijnde. Want hen beyden over beyden syden volcomen gheloove sal ghegheven worden. Seght Confrater, is dit niet alle sulckx tusschen onser beyder Maesteren besproken ende bewillight?

Coenraet Schrift-gloser.

Ja Confratere, ghy hebbet recht verhaelt, ende 't is (soo't wt u mondt nu is beschreven) aen wedersijden aenghegaen ende ghecompromitteert

Ernst w.h. 4

Wel aen, 'tsal dan onser beyder Meesteren betamen eerst, ende voort mijnen Eersamen Heeren oock gelieven te ondertekenen dit Compromis, om dan aen de sake selve te comen.

Coenraet S. 5

Het ondertekenen van so veele persoonen, zie ick wel, neemt al tijt. Dat werck is ghedaen. Wy moghen nu ons beyder werck bestaen.

Begint dan, ghy sijt Clagher Confrere.

Ernst w.h. 6

Mijn Heeren, ick als ghemachticht ende wt den namevan mijnen Meester Lieven goede hope, hier teghenwoordigh, beklaghe Yverigh Meynaertszoon stout oordeel, als Hooft ende eenighe oorsake van sijne drye verscheydene Gemeenten nu meest vermaerd sijnde (behalven van menighvuldighe andere byloopende Secten) van sijn ende der zijnen vermetel verdoemen van allen anderen, die henluyden ghevoelen onghelijck sijn, in saecken die inder H. Schrifturen niet verdoemelijck en worden geoordeelt. Door welck henluyder veroordelen de minnelijcke Liefde verjaeght, de moghende Eendracht ghescheurt, ende de hatelijcke twistigheden vermeert worden: Alles tot verstoringhe vande ghemeene Lands Vrede, tot vernielinghe van Have ende Goedt, vergietinghe van Menschen bloedt, verderf van der onwijse zielen, ende tot afschrickinghe vande salighe Leere des Evangeliums, op't alderverdeste verscheyden wesende van sodanighe schadelijcke saken. Ende aenghemercke de voornoemde beklaghde voor hemselven noch voor den sijnen sulck henluyder veroordelen niet en ontkent, maer zeyt dat zylieden aen sulck veroordeelen recht doen, als ghegrondt sijnde opten Woorde Godes: So besluyte ick wt den name mijns meesters, dat hy sulck sijn segghen met de twee ghetuyghen, die te dien eynde hier mede verdaghvaert sijn, gehouden wert waerachtich te doen blijcken: Of, by ghebreke van dien, sijn misdaet voor Gode ende de Werelt opentlijck te bekennen, Gode om vergevinghe te bidden van sulck sijn ende der sijnen onschriftelijck ende schadelijck veroordeelen voortaan gantschelijck op te houden.

Coenraet S. 7

Mijn Heeren, ick heb d'aenklaghte op mijn Meester daer ghedaen, wel verstaen. Het feyt en ontkennen wy niet, soo mijn Confrere seydt. Oock en willen wy niet heel

ontkennen, datter, na de Werelt te spreken, eenighe schaden wt worden veroorsaect. Dan wy ontkennen sulcx onse, ende segghen 'tselve des arghen Wereldts schuldt te wesen, die mach nu so weynigh als voormaels, de waerheydts Leere verdragen. Want weldaedt maeckt vrundtschap. So bracht de waerheydt selve 't Swaerd ende 't Vyer inde Werelt. Is Christus daerom te beschuldigen? Wie derf dat segghen? So, ende niet anders, en is oock mijn Meester metten sijnen niet te beschuldighen, om dat zy de waerheydt hanteren, int veroordeelen der gheenre, die na Godes Woordt veroordeelt behooren te wesen. De ghetuyghen mogen hier af verhalen, dat waerheydt is.

N. Testament.

En meynt niet dat ick ben gekomen om vrede opter Aerden te zenden. ⁺ Ick en ben niet gecomen om vrede te zenden, maer 'tswaerd.

Ick ben ghecomen om 'tvyer op d'Aerde te brenghen: En wat wil ick anders dan dat het brande? ⁺

Coenraet S. 9

Daer hebby mijn Heeren mijn Heeren mijn segghen ghehoort waerachtigh te sijn, door ontwijselijck bewijs. Seght nu Confrere: wat ghebreeckt u daer aen?

Ernst w.h. 10

Veele. U staet toe wat anders te bewijsen, dan dat waerheydt by de arghe Werelt vyandtschap baert. Want dat gheloove ick seer wel, maer gheensins dat sulck veroordeelen uwer Meesteren behoerlijck gheschiedt. Dit most ghy bewijsen, maer dat niet.

Coenraet S. 13

Mach u dat bewijs niet voldoen, wat bewijs sal u dan vernoeghen?

Ernst w. 14

Dat ghenoeghsaem is, om te doen blijcken dat sulck uwer Meesteren bekende doen recht is. Sat suldy doen, so ghy condt, dese drie stucken bewijsen, te weten, dat ghyluyden niemant en veroordeelt, dan nae wtdruckelijcken bevele Godes betuyght

+ *Mat. 10. 34.*

+ *Luc. 12. 49*

inde H. Schrift: Dat sulck oordeel u luyden is bevolen: Of (ick gheve u meer toe dan recht) dat sulck u luyder veroordeelen niemandt schadelijck en is.

Coenraet S. 15

Dat de arghernissen niemandt schadelijck sijn, is onwaerheyt, dus en machmen dat niet doen blijcken. Maer om niet verlooren moeyten te doen, soo verclaert ons in wat saken, nopende het veroordeelen, ghy ons eyghentlijcken beschuldicht.

Ernst w. 16

Niet in quade zeden of openbaere zonden, maer in doolinghe of misverstandt. Daerom suldy teffens u Meesteren van sulck heur veroordeelen ontschuldicht, ende mijn Meester te vollen vernoecht hebben: als ghy maer sult hebben betoont dat alle dolingen verdoemelijck sijn: dat de ghene die ghyluyden veroordeelt erghens inne Dolen: Ende daer by, dat u luyden het veroordeelen vanden Heere is bevolen.

Seght dan voor't eerste, sijn alle dolinghen verdoemelijck?

Coenraet S. 17

Twijfelt ghy daer aen? ⁺

Christus is de Wegh die tot Godewaerts leydet. Wie doolt het zy luttel of veel, die is van de wegh: Die vande wegh is, wandelt niet op de wegh: Die niet op de wegh en wandelt, komt tot Gode niet, noch en wordt niet saligh. Want Godt alleen is de saligheyt. Die dan doolt, en wordt niet saligh. Die niet saligh en wordt, is verdoemt. So sijnse dan al verdoemt die doolen. Wat dunckt u nu Confrere, sijn alle doolingen nu niet verdoemelijck?

Ernst w. 18

Confrater Coenraet, ghy spreeckt daer meer koenlijck dan omsichtelijck. Want ghy daer niet dan graften graeft om self in te vallen.

Coenraet. S. 19

Dat sijn woorden Ernst, die ick u met ernst meyn te wesen. Mijn Segghen is waerheydt, ende gheen graft voor my, maer een staelen muyr tegen u. Seght Nieu Testament watter van mijn segghen is.

⁺ *Of alle dolinghen verdoemelyck sijn.*

N. Test. 21

Christus seyt: Ick ben de wegh. ⁺
 Godt is mijn licht ende mijn saligheydt. ⁺

Coenraet S. 21

Daer is mijn seggen bewesen.

Ernst w. 22

Met sodanigen onbescheyt, dat ghy oock allen den uwen, jae allen Kinderen Godes van Gode afscheyt, ende u self daer door sluyt buyten de saligheydt.

Coenraet S. 23

Dat en vermooghdy niet waerschijnlijck te maken.

Ernst w. 24

Ick mach't waerachtigh te sijn bewijsen. Petrus nu al een Kindt Gods, ende metten Heyligen Geest begaeft wesende, doolde noch in de meyninge: Dat *a* God een uytnermer was der persoonen, oock mede in sijn *b* veysinghe. Laet hooren Nieu Testament, de Schrift selve.

N. Test. 25

Staet op Peter, slaet doot ende eet. Maer Petrus sprack: ⁺ Dat zy verde, Heere, want ick noyt yet ghemeys of onreyns en hebbe gegeten. Ende de stemme seyde anderwerven tot hem: Alle wat God ghereynight heeft en suldy niet onreyn seggen te wesen.

- + *Joh. 14, 16*
- + *Psal. 26, 1*
- + *Act. 10, 13, 14*

Maer als Cephas (of Petrus) quam tot Antiochien, so wederstont ick hem int aengesichte. + Want hy was berispelijck.

Maer ick sagh (seyde Paulus) dat zy niet recht en wandelden (te weten Petrus ende Jacobus) + na de waerheydt des Evangeliums, soo seyde ick tot Cephas (of Petro) in teghenwoordigheyt van hen allen, etc.

Ernst w. 26

Daer blijkt nu onlochbaerlijck, dat de voornaemste der Apostelen, na't ontfanghen des H. Geests, noch gedoolt heeft: Ende oock dat hy (mitsgaders d'Apostel JAcobus) niet recht en heeft gewandelt. Mooghy ontkennen, dat hy daer inne vande wegh was.

Coenraet S. 27

Neen. Dat waren beyde dolinghen.

Ernst w. 28

So nu u seggen waerheyt is, so was Petrus om de minste van die twee dolingen verdoemelijck, als (so ghy't duydet) van Christo ende van Gode verscheyden wesende. Ende so behoorde d'Apostel Paulus, dien de laetst verhaelde dolinge Petri kondt was, hem vervloect te hebben: By aldien dese uwe meyninghe ende u luyder veroordeelen recht is. Dit heeft d'Apostel Paulus niet ghedaen. Paulus heeft daer inne (sou waen waerheyt waer) oock dan gedoolt. So sijn dan, volghens het voorsz. Uwe segghen van dat alle dolingen verdoemelijck sijn, oock mede verdoemelijck de drie Apostelen, te weten Petrus ende Jacobus, om dat zy doolden, ende niet recht en wandelden ende Paulus selve, om dat hy die heure dolinghe sagh, ende self mede daer inne doolde dat hy dese twee Apostelen daeromme niet en verdoolde ende bande. Segt nu Confrater, of dit mijn seggen niet noodtsakelijck uyt dat u seggen en moet volghen, ende og ghy dit noodtlijck ghevolgh uwer voorsproken woorden oock wel soudet derven staende houden.

Coenraet S. 29

Maer wat wilt ghy wt sulcx besluyten?

Ernst w. 30

+ Gal. 2. 11

+ Gal. 2. 14

Dat nadien Petrus d'Apostel onlochbaer blijkt ghedooft te hebben, na dat hy al den H. Geest hadde ontfanghen: Dat ghy sult moeten segghen dat uwe Meesteren alt'samen heyliger sijn, ende meerder kennisse der waerheydt hebben dan d'Apostel Petrus was ende hadde: Of ghy sult moeten bekennen dat uwe Meesters alt'samen, so wel in eenigh misverstant doolen als d'Apostel Petrus dede, die den H. Gheest hadde, 'twelck noch van uwe Meesteren niet en blijkt.

Coenraet S. 31

Sulcken hooghen roem en schrijven gheen van alle mijne Meesteren sich selve toe.

Ernst w. 32

So ghelooven zy dan d'Apostel Sanct Jacobs woorden, nopende het doolen, waerchtig te wesen? Nieu Testament, segt welcke.

N. Test. 33

In veelen saken dolen wy altsamen. ⁺

Coenraet S. 34

Ja wy trouwen. Dat gheloven wy alle.

Ernst w. 35

U meesters alt'samen doolen elck dan oock ergens inne.

Coenraet S. 36

Dat moeten wy belijden, of de H. Schrifture lochenen.

Ernst w. 37

So moet ghy nu oock belijden, Confrater, dat ghy nu inde gracht, die ghy voor my haddet ghegraven, selve legt ghevallen, so ick u hier voor vermaent hebbe, als ick seyde, dat ghy meer koenlijck dan omsichtelijck spraeckt. Want nu en mooghy niet

⁺ *Iac.3, 2*

ontkennen, sonder opentlijck het ghene dat ghy bekennt hebt, weder te ontkennen: Dat alle uwe Meesteren, als self alt'samen in eenighe dolinghe of misverstandt stekende, van den wegh, te weten van Christo sijn afghescheyden, niet op die wegh tot Godewaert wandelen, niet saligh en worden, maer verdoemt sijn. Ende staet u te bedencken, of Godt den ghenen die selve verdoemt sijn: Oock tot Rechters over sijne Ghemeente stelt, om over andere dolende te oordeelen, ende dat alsoo d'eene verde, ende op d'ander, ja oock op den heylighen, d'eerste steen der verdoemenisse werpen, ende de verdoemden de verdoemelijcken, ja Heylighen, verdoemen soude. Want dit soude moeten wesen, so u Meesteren sulck heurluyder veroordeelen over anderen die erghens inne dolen, vanden Heere in der H. Schriftueren waer bevolen. So dit oock niet en is, te weten, so dit werck van veroordeelen uwen Meesteren van Gode niet bevolen en is, soo moet ghy belijden dat zy in sulck heur veroordeelen van allen anderen (al waren die oock te recht verdoemelijck) niet te verontschuldighen en sijn. Want dan en sijn zy van Gode tot gheen Rechters ghestelt, maer dringhen haer van self ongheroepen inden Vierschare ende oordeelen Gods. 't Welc gheen cleyne vermetelheyt, ende wel een groote ongherechtigheydt is.

Coenraet S. 38

Ick en versta my uwes segghens niet Confrere. Soudy dan willen segghen, dat gheene doolinghen of misverstant verdoemelijck sijn?

Ernst w.h. 39

Dat segghe ick niet. Maer soudy wel dorven segghen datter gheen dolvinghe en is, of zy en is verdoemelijck.

Coenraet S. 40

Neen ick.

Ernst w. 41

Dat most ghy segghen ende bewijsen, dan most ghy bewijsen dat d'anderen doolen, ende dan most ghy noch bewijsen, dat ghyluyden macht ende bevel hebt van Gode om andere Gemeenten te veroordeelen.

Coenraet S. 42

Ghy bekent dat eenighe doolinghen verdoemelijck sijn. Of wildy dat bewesen hebben?

Ernst w. 43

Neen. Ick gheloof ende bekenne dat.

Coenraet S. 44

So moghen de doolinghen, daer over d'onse d'anderen veroordeelen, wel verdoemelijck wesen.

Ernst w. 45

Dat mach sijn. Bewijst dat oock, dat u meesters veroordeelens macht hebben.

Coenraet S. 46

Dat wil ick doen. Maer dan most ick weten wat de doolinghen sijn, daer in ghy d'onse beschuldicht van d'anderen t'onrecht in te veroordeelen. So sullen wy moghen verstaen, of die doolinghen verdoemelijck sijn dan niet daer om d'onse andere veroordeelen.

Ernst w. 47

Dats recht gheseyt Confrere, daer zydy op den rechten voet. Ick hebbe alle uwe drye Gemeenten te beschuldighen, elck in meer dan een stuck desen aengaende. Maer sal my vernoegen met elck maer van een stuck of twee aen te claghen. Want soo zy elck daer inne schuldigh worden bevonden, sal mijn's Meesters klaghte waerheyt blijcken, niet min dan of zy in veelen stucken deshalven schuldigh bevonden waeren.

Secretarius. 48

Daer slaet de klokke elf, mijn Heeren. Men soude een nieuwe handelinghe beginnen, die mach desen voornoen niet geeyndicht worden. Oock sal d'onderteeckeninghe van dese noch al wat tijts nemen. Ghelievvet mijn Heeren daer by nu te laten, om namiddagh weder te beginnen.

Rechters. 49

't Is wel gheseyt. Wy latens daer nu by, ten twee uyren mogen partyen weder comen. Laet ons nu 'tghedaen werck ondertekenen.

Tweede Handelinghe.

Lieven goede hope.

Myn Heeren, ick versta my den stijl der Vierscharen niet, noch minder van twisten of Rechten. Nu hoore ick mijn Taelman int aenclaeghen spreken op sijn wijze na de voorsz. Stijle. So betuyghe ick eens voor al, dat ick gheen ghestant en doe, so hy eenighe woorden ghebruyckte, met brenghende meeninghe, als of ick den beklaghe erghens inne veroordeelde. Want ick gheensins in voornemen ben, maer wel om hem sijn doolinghe in sijn veroordeelen bekent te maken, op dat hy sulck veroordeelen late: Ende midtsdien hem niet meer ende meer recht-schuldigh en maecken, om vanden oppersten Rechter veroordeelt te worden. Dit mijn doen streckt tot ruste, eendracht ende vrede der Menschen, maer het lichtvaerdigh veroordeelen maeckt twist ende verderf. 't Is wel waer, dat ick sulck heurluyder veroordeelen voor quaedt achte. Dit port my oock henlieden daer over te beclaghen. Maer want ick weet dat ick menighmalen ghedooft hebbe in saecken die my recht dochten te wesen: Versta ick daer by wel, dat ick in desen oock soude moghen dolen. Daerom hebbe ick henluyden niet willen veroordeelen, maer haer reden van sulck haer oordeelen hooren,

ende daer toe alleen hem eerst aen ghesproken. Daer door wy hier ghecomen sijn, om te vernemen wt woordt ende weder woordt, of ick recht hebbe in mijn aenclachte, dan zylieden in haer ontschuldiginghe. Ende betuyge mits desen in goeder trouwen, dat my liever waer dat zy onschuldich (so't inder waerheyt moghte wesen) dan schuldigh bevonden worden in dese onse onderhandelinghe. Tot dit beklagen dringt my mijn conscientie, niet min om des beklaegden, als om des gemeenen nuts. maer om heur te oordelen wt mijn goetdunckē verbiet my mijn conscientie, om des gerechticheyts wille. Dat alles begeer ick int verbael so aenghetekent te worden, voor ende al eer men voorder treedt in dese handelinghe.

Secretarius. 2

Sulck u segghen, goede man Lieven, is alles onder u spreken aenghetekent, u Procureur mach nu de sake weder aenheven.

Ernst w.h. 3

De sake daer mijn Meester Lieven sich over beklaeghet, wt oorsaecken by hem nu verhaelt, mijn Heeren, is het veroordeelen ende verdoemen om't verstant Swingli met sijne zins genooten: maer de persoonen die sulck verdoemen doen ende veroorsaect hebben, sijn de Lutherschen, volghende daer in heuren Leeraer Marten Luther. Want die heeft hier af gheschreven dese woorden:

4

VWant ick, ⁺

als nu met d'een voet in't graf gaende, wil dit ghetuyghenisse ende desen roem met my voor mijns lieven Heeren en Salighmakers Iesu Christi Rechterstoel brengen: dat ick die Swermers ende Sacraments-vyanden Carlstadt, Swingel, Ecolampad. Stenckfelt (hy meynt Swenckfelt) met haren Jongheren, tot Zurich ofte waer zy sijn, met gantschen ernst verdoemt ende ghemydet hebbe.

Daer na seyt Luther noch: ⁺

Wel aen, so en sal noch en can niemant vanden Christenen voor de Swermers bidden, noch sich

+ Kurtz bekentnis D. Mart. Luther. Vom H. Sacrament.

+ Fo. a. 7.

haerder aennemen, zy sijn daer henen gegeven, ende zondighen ten doode (so sanct Iohannes seyt) Ick spreke vanden Meesteren. Het arme volck, dat onder haer is, wil de lieve Heere Christus helpen van sulcke zielmoorders.

5.

Sulcx ende meer desgelijcx schrijft Martijn Luther inde voorsz. sijne bekentnisse. Daer ist Confrater, kondy Overlandtsch lesen, so beziet of ick dat recht verhaele.

Coenraet S. 6

Neen Confrere, ick hebt wel ghelesen. Maer ghy verhaelt d'oorsaecke niet van sulck verdoemen Lutheri, die stelt hy selve daer by.

Ernst w.h. 7

Ick moste eerst de daedt verhaelen ende doen blijcken. Daer nae wilde ick op sijn bewegende oorsake komen. Neemt het Boecxken. Leest ghy die selve. Want u betaemt int verantwoordten van sulck Luthers ende der sijnen veroordeelen reden te gheven.

Coenraet S. 8

Neen, leestse ghy, Ernst, ghy sijt die Saxische Tale beter ervaren, moghet in Nederlants lesen, so mach't vanden Secretarius wt u mont gheschreven worden. Ick sal op u lesen oogen.

Ernst w. 9

Ick bens te vreden. Dit is dan Luthers reden van sulck sijn verdoemen Swingels ende der sijnen ter voorsz. plaetsen. Sint Jan schrijft 2. *Johan*. So yemant komt ende brengt dese Leere niet, dien neemt niet te huys, ende groet hem niet, ende wie hem groet, die maeckt sich sijner booser wercken deelachtigh. Hier hoorstu wie de man is, die my beveelt de Swermers te hooren noch te zien, maer te mijden en te verdoemen. So ick boven wt S. Paulus (Tit.3.) oock hebbe gheseyt. Een ketter salstu snijden als hy eens of tweemaal is vermaent.

Coenraet S. 10

Dat staet daer sulcx. Maer daer voor stelt hy noch een derde oorsake: Te weten den yver van de EereChristi, want men ziet wel dat hem des Swingels ende der sijnen laster-woorden tot sulck verdoemen oock niet weynigh aengeport en hebben. Leest die mede. Siet daer is de plaetse, leest.

Ernst w. 11

Ick meynde dat ghy alleen sijn schriftlijcke oorsaken wilde gelesen hebben. Maer nu ghy't aldus wilt, lees icx. Hier staet ditte: *Veel liever, segghe ick, wilde ick my hondert mael laten verscheuren, ofte verbranden, eer dat ick wilde met Stenckfelt, Swingel, Carlstadt, Ecolampad. Ende wie zy sijn, van die leydighe Swermers, eens ghesint, of van eender willen sijn.

Coenraet S. 13

Leest noch wat voort.

Ernst w. 14

Gaerne. Volght: Want my gedencket noch wel, het staet oock noch in hare Boecken, hoe boven maten schendelijck zy ons, met onsen lieven Heere ende Heylandt lasterden. Sy noemden hem een gebacken Godt, een Broot-God, een Wijn-God, een ghebradene God, etc. Ons luyden noemden zy vleesch-vreters, bloedtsuypers, Anthropagos, Capernajten, Thiestas, etc.

Coenraet S. 15

Seght nu met ernst, Confrere Ernst, waren sulcke grove lasteringen Christi voor een Christelijck herte ghelijckmoedigh te lijden? Gaf sulcx gheen Wettighe oorsake om sulcke Christ lasteraers te verdoemen?

Ernst w. 16

Dat en weet ick niet, naedien Christus self ghelastert sijnde, veele eer met goedt wenschen of voorbidden den lasteraers heur lasteren betaelde. Maer dat weet ick wel, dat Luther sijnen lasteraers heur lasteren niet schuldigh en bleef, maer met een dubbelde lastermaet vol opgehoopt betaelde. Dat sal ick nu mede lesen, hier staen dese sijne eygen woorden int Nederlandtsch, aldus luydende, ende als met een preteriter, dat is met een sprekendt swijgen (quansuys) by hem ghestelt.

+ a. iiij. vers.

17.

Ick soude haren Godt op die wijze oock wel hebben weten te noemen, wildet oock noch wel doen, waer't niet dat ick den Name Godes verschoonde, ende geven haer oock haer rechte name, dat zy niet Rechtelijck broodt-vreters ende Wijnsuypers, maer ziel-vreters ende zielmoorders waren. Ende dat zy een ingeduyvelt, doorduyvelt, overduyvelt, lasterlijck herte ende loghen-muyl hadden, ende soude daer mede de waerheyt gheseyt hebben.

18.

Dat sijn Luthers eyghen woorden. Wat dunckt u, Confratere, heeft Luthers Yver henluyden daer de lastermaet vol opgehoopt, niet Christelijck betaelt? Maer want niet dese Scheldt-woorden Luthers maer sijn aenghetoghen Schriften, tot bewijs van dat sijn verdoemen ter saken alhier dienen, soo laet ons daer op comen, ende dit ondersoecken, of zy vermoghen sulck sijn verdoemen recht ende behoorlijck te sijn bewijsen.

Coenraet S. 19

Alsoo. De tuyghe mach die Sproke Johannis by Luther self inghevoert verhaelen: so mooghdy weten of hyse recht heeft aengetogen.

Ernst w. 20

Dats onnodigh. De Text houdt also, Luther die verhaelt, wtghenomen twee of drie woordekens, gheen sonderlinghe veranderinge van d'Apostels zinne metbrenghende. Maer ick wil de hoofdsommen vande Leere inden selven Brief vermaent sijnde verhaelen: Op dat wy zien moghen of d'Apostel daer spreekt van de Leere des Avondtmaels, daer Luther af handelde, so wy nu oock doen.

21.

Eerst handelt d'Apostel vā onderlinge *a* liefde dan vande *b* Liefde, ⁺ daer door men nae Godes gheboden wandelt. Daer na vande belijdenisse dat Jesus Christus int *c* Vleesch is gekomen. Voorts van't *d* blijven in de Leere Christi. Ende daer op volghen strackx die woorden by Luther verhaelt. Laet den heelen Brief, zy is kort, verhaelen by de Tuygh. Ghy sult bevinden, dat d'Apostel van gheen andere leeringen, dan die by my verhaelt sijn, in den heelen Brief verhaelt.

+ a 2 Joan 5 b 6 c 7 d 9

Coenraet S. 22

Die Epistel ken ick. So ghy seght, so ist, dus behoeft de Brief niet verhaelt.

Ernst w. 23

So en is dan inden gantschen Brief niet een eenigh woordt vermaent vande Leere des Avondtmaels, maer alleen vande voorsz. vier stucken. Neemt nu selfs, uyt welck vande viere ghy wilt bewijzen, dat d'Apostel bevolen soude hebben niet te ontfanghen, etc. den ghenen die die sulcke Leere van't Avondtmael niet met sich en brenght, als Luthers Leere daer af houdt.

Coenraet S. 24

Seyt d'Apostel daer niet uytdruckelijck, dat hy een verleyder ende Antichrist is, die niet en belijden dat Jesus Christus inden Vleesch is ghekomen? Lochenen de Swinglianen niet openlijck, dat Christus met sijn vleesch int Sacrament komt?

Ernst. w. 25

Lochenen de Swingliaenen erghens dat Christus int vleesch is ghekomen? Seydt d'Apostel daer dat Christus met sijn vleesch int Sacrament komt? Dit lochenen de Swingelschen, maer dat gheensins. So blijkt dan dat de Swinglianengheensins een ander, maer sulcken Leere als d'Apostel daer leert, leeren, ende dat Luther die Schrift misbruyckt.

Coenraet S. 26

Behalven dat, leert d'Apostel daer mede, dat alle die afwijckt, ende niet en blijft inde Leere Christi, Godt niet en heeft. Die is immers Godtloos ende veroordeelt. Of hebdy daer wat teghens?

Ernst w. 27

Neen, dat is waerachtigh.

Coenraet. 28

Luther houdt, dat sijn ghevoelen van't Avondmael de Leere Christi is. Daer af is Swingel metten sijnen gheweken. So houdt hyse voor Godloosen, ende heeftse daeromme te recht, als verlaters vande Leere Christi veroordeelt.

Ernst w.h. 29

Is dat te recht veroordeelen na de Schrift, als yemandt houdende dat sijn opinie of gevoelen van eenighe Leere recht is, anderen, die anders daer af ghevoelen, dan hy, daeromme veroordeelt: So hebben de Swinglianen oock recht, om Luther ende den sijnen te veroordeelen. Want die houden anders vande Leere des Avondtmaels, dan zy Swinglianen houden recht te wesen. Siet doch Confrater, of sulcke uwe redenen by Menschen eenighe reden moghen verstrecken.

Koenraet S.30

Wat baet dan den Swingelschen, dat zy houden, of haer selven vroedt maken dat haer ghevoelen van't Nachmael recht is? Waer is dat in een wettighe Disputatie, nae haere volhooringhe van haer teghenpartyen, ick meyn Luther ende den sijnen, by onpartijdige Rechters also ghevonnist?

Ernst w. 31

Al dat selve seg ick mede tot u van Luthers ghevoelen in desen. Waer is dat alsoo als ghy seght Wettelijck ghevonnist? Merckt ghy dan niet Coenraet, dat ghy bewijs-redenen teghen my invoert: Die ick met ghelijck recht ende kracht teghen u in-voeren mach ende invoere?

Coenraet S. 32

Luther heeft in sijn ghevoelen de gantsche Roomsche Kercke met sich: maer Swingel teghen hem.

Ernst w. 33

Dat bewijs deught noch minder dan't voorgaende, want 't is niet anders ghezeydt dan aldus: Luther heeft in dese Leere over sijn zijde de Roomsche Kercke, die hy houdt voor een Antichristische Kercke, ende vol doolinghen. Daer wt blijkt dat Luthers Leere in desen Christelijck ende waerachtigh is. Soude dat bewijs niet veel eer mede brengen, dat Luthers Leere daer inne onrecht ware? Maer laet ons nemen of Luthers Leer in desen ghewisselijck recht, ende Swingels onrecht ware, 'twelck nu niet en is ons gheschille: Wat doet al dit u segghen tot bewijs, dat Luther om

sulcken dolinge (wy nement nu daer voor) te recht den Swinghel ende den sijnen verdoemt heeft. Dit most ghy bewijzen. Hier af en verneme ick niet. Haelt een eenighe klaere Sproke uyster Schrift voort, houdende dat hy verdoemt, verdoemelijck, of vervloecht is, die niet en ghelooft dat Christi vleesch ende bloedt int Broodt des Avondtmaels is. Dan salmen moghen ghelooven dat Luther daerinne recht heeft, ende dat de Swingelschen te recht mogen verdoemt worden, om dat zy sulcx niet gheloven. Maer dan sal noch te bewijzen staen dat Luther de Man is, als't Hooft vande waere Kercke, die macht heeft om sulcke doolenden te verdoemen?

Coenraet. 34

Ghy eyscht dat onbehoorlijck is. Soude men ghehouden wesen tot bewijs te moeten voortbrengen Spreucken, juyst die selve woorden inhoudende.

Ernst w. 35

Ghy spreeket dat onbehoorlijck is (Coenraet) soudy willen voor bewijs ghehouden hebben Sproken, die noch woorden noch zinne mede brengen van 'tgheen ghy voor hebt te bewijzen? Haelt Sproken voort, die maer den sinne nootlijck mede brengen, al sijnder schoon de woorden juyst niet, dat zy verdoemt sijn die doolen inde Leere van't Avondtmael. Doedy dat, ick sal sulck u bewijs willigh toelaten. Maer of ick in soo wichtighen sake noch al eyschte ghetuyghenisse, claere woorden van sulck verdoemen met brengende, dunckt u dat ick daer inne so onbehoorlijck soude doen? Of vindt men gheen sulcke Sproken van eenighe bysondere Leere inde Heylighe Schrifture? Voorwaer niet weynigh: Van de welcke ick met het verhael van eene vernoegen sal, tot lanckheys vermijdinghe. Ghy dan Nieu Testament, verhaelt ons wat Paulus tot den Galaten seydt van den ghenen die de saligheydt sochten door des Wets onderhoudinge.

N. Testament. 36

Soo staet dan inde vryheydt, daer mede ons Christus ghevryet heeft: ⁺ Ende en wordt niet wederomme met het Jock der Dienstbaerheyte bevangen.

Siet ick Paulus segghe u, ist dat ghy u laet besnijden, so en is u Christus niet nut.

⁺

Ende noch: Gy die door de wet wilt gerechtvaardicht worden, ghy zijt van Christo geydelt, ghy sijt vander ghenaden uyt gevallen. ⁺

⁺ Gal. 5, 1.

⁺ Gal. 5, 2.

⁺ Gal. 5, 4.

Ernst w. 37

Dien Christus niet nut is, die van Christo gheydelt is, ende die vander ghenaden is afgefallen, die is in een verdoemelijcke state. Sulcx heeft Paulus wel konnen segghen van de verdoolde inde leere vande rechtveerdighwordinge met klare ende uytghedruckte woorden, soo ghy daer hoort ende nu en tot meer andere plaetsen desgelijckx mach sijn, waert dan soo Luter houdt, dat de doolinghe inde leere van 't Avondmael, oock verdoemelijck is, ende maeckt: soude dat oock niet soo wel erghens int gantsche nieuwe Testament, met klare woorden uytghesproken te sijn bevonden worden? Dit is niet, oft ist, brenghet voort: oft vermooghdy dit niet, soo en vermooghdy oock dat niet: te weten Luters verdoemen van Swinghel ende den sijnen, om sijn doolinghe in desen (ick neemt noch oft al doolinghe ware) te verdedighen.

Coenraet S. 38

Wat kondy seggen op d'ander oorsake Luters, van dat sijn verdoemen Swinghels ende der sijnen, te weten van 't Kettermyden? Tuyghe verhaelt de sroke self.

N. Testam. 39

Eenen ketterschen mensche vermijdt, als hy eenmael oft tweemaal vermaendt is: ⁺ ende weet dat sulck een verkeert is, ende sondight, als die zich self heeft veroordeelt.

Coenraet S. 40

Daer hoordy uytdruckelijck bevel van verdoemen, of houdy het vermyden niet voor bannen, ende die afghesneden ende veroordeelde voor gheen afghesneden lidmaedt Christi? Nu seydt Luter uytdruckelijck dat Swinghel een Ketter is, oock dat hy hem meer dan eens heeft vermaendt ende dat te vergheefs: soo mooght ghy immers niet meer ontkennen dat Luter den Swingel wettelijck heeft verdoemdt.

Ernst w. 41

Weet ghy niet beter dan ghy spreeckt Koenraedt, soo ghebreeckt u verstandt: maer weet ghy beter, soo en gebreeckt u gheen calumnie. Lieve Confrater, wats dat doch voor reden? Luter seydt uytdruckelijck dat Swinghel een Ketter is. Daer by blijkt dat Swinghel een Ketter is, ende naer de tweede vermaninge van Luter moste verdoemt

⁺ *Titus. 3*

worden, souden de Rom. Catholijcken alsoo mede niet met ghelijck recht van Luter moghen seggen? De gantse Roomsche Kercke seyt dat Luter een ketter is, daer by blijktt dat Luter een Ketter is ende moste hen na vele vergheefsche vermaningen daer om verdoemen, soudy die bewijsinghe oock voor goedt aennemen? Soo mede of de Zwinghelsche seyden, Swinghel heeft Luterium uytdruckelijck verdoemt, dus blijktt dat Luter een Ketter was, etc. soudy sulcke bewijsinghen voor goedt houden? Ick dencke wel neen: nochtans sijn sy beyde soo goedt als u bewysinghe is, oock van eender aerdt in allen deelen. Dat is, Luther was rechter ende klager in sijn eygen selve: Dus blijktt dat Luther den Swinghel wettelijck verdoemt heeft. Siet daer hoedanich u bewijs is, wat bewijs deden die Phariseen anders teghen onsen Heere Jesum Christum? Zy seyden dat hy een verleyder was, sy waren klagers ende Rechters in haer eyghen saken. Dunckt u dat al een wettigh veroordeelen gheweest te sijn?

Coenraet S. 42

Soudy lieve (Ernst) soo sprekende oock wel self vry wesen van't Calumnieren? Waer argumenteert Luther alsoo?

Ernst w. 43

Inde plaetse by u self my aangewesen, leestse self noch eens, ghy sult sijn bewijs dus danigh bevinden. Zoo yemandt komt ende brenght dese leere niet, etc. Daer op seydt Luther, hier hoordstu wie die man is, die my beveeldt den Swermers te hooren noch te sien, maer te myden ende te verdoemen, voort soo ick boven oock uyt Paulo *Tit. iij.* Heb gheseydt: een Ketter sulstu myden etc. Lieve Koenraedt, seydt Sint Jan daer, dat Zwinghel een Ketter is? of dat hy een Ketter is, die soo als Zwinghel van't Sacrament ghevoelt? Neen hy: seyt Sinte Pauwels daer sulcx, of oock erghens? Neen hy oock. Wiens segghen ist dan anders, dan Luters eyghen segghen?

Coenraet S. 44

Luter brenght noch een derde oorsake voort, van dat hy Zwinghel, of den Zwermers veroordeelt, die vergheten was.

Ernst w. 45

Welcke?

Coenraet S. 46

Om dat sy ten doode sondighen, soo Sint Johannes seydt.

Ernst w. 47

Alsoo. Die was doch vergheten te tellen, ende dat, soo't wel schijndt, om dat die onweerdigh was voor een oorsake, gheacht te worden. Lieve laet ons d'Apostels woorden self hooren.

N. Testam. 48

Daer is een sonde totter doot, voor die een segghe ick niet dat yemandt bidde. ⁺

Ernst w. 49

Seght nu Confrater, seydt Sint Jan daer, of oock erghens in die gantse brief, wat die sonde totter doot is? seydt hy dat het misverstandt in't Avondtmael een sonde totter doot is? oft dat sulck misverstandt een sonde inden H. Gheest is? neen voorwaer, oock met een eenich woordt niet, of wast in Luters macht ghestelt, om een sonde totter doot te maken van als, dat hem docht een misverstandt oft doolinghe te wesen? soudent dat schrifturelijcke oorsaken sijn, die Luter wettelijck porden om Zwinghel te verdoemen als een Ketter? (ick nemet noch na sijn selfs segghen, als of Zwinghel int verstandt van't Avondtmael ghedooft hadde) dat en magh niemandt met eenighe schyne van waerheydt segghen. Hoe veele te minder, nu noch niet wettelijck tusschen Luter ende Swinghel is ghebleken, wie van hen beyden in desen handel heeft ghedooft, maer die twist noch in proces is hanghende. Ten is immers niet recht dat d'executie voort oordeel gaet of dat d'eene partye self d'ander veroordeele, voor dat de Rechter heeft gheoordeelt, soude Luther op sulck veroordeelen over hem van sijne partyen oock yet wat achten? Men siet wel neen, want in't selve boecxken spreeckt hy van Swenckfelts segghen hem Luther beroerende alsoo.

⁺ 1.Iohan, 5. 16.

50

Het is my even soo veel, so hy, of sijn vervloecte rotte der swermeren Swinghianen ende dierghelijcken, my prijnen of schelden: als of my de Joden, Turcken, Paus, ja oock alle Duyvelen, presen of schelden.

51.

Neen Confrater, alsoo niet. Doe Luther den Swingel verdoemen wilde: was hem eerst noodich wettelijck te bewijsen (als gesejdt is) dat Swingel doolde. Daer behoefde wat meer toe dan Lutens segghen.

Ende oft Luyter dan sulcx noch al wettelijck hadde doen blijcken: soo most daer noch blijcken, dat Godt in de H. Schrift, ende niet alleen Luyter uyt sijn vernuft, verdoemt alle den ghenen die niet en gheloven dat Christi vleesch ende bloedt waerachtelijck in t'Avontmael is. Dit heeft Luter noch int minste niet konnen bewijsen, in de H. Schrift erghens gheleerd te sijn. Dit leerd Luther, die leerd dan anders dan de schrift leerd. Die voeght dan in sulck verdoemen sijn goet duncken tot de H. schrift, ende verdoemt den genen die God niet en verdoemt. Wat oordeel Godt in de H. schrift gheeft over sulcke toedoenders vanden selven dat moghen dese ghetuyghen betuyghen.

Out Testam. 52.

Alle woordt Godes is louter ende reyn ende een schildt den ghenen die in hem hoopen.

+

Du en sulste tot sijne woorden niet toe voegen, op datstu niet loghenachtigh en wordtste?

N. Testam. 53

So yemandt yet toedoet (tot de woorden deses boeckx) op hem sal Godt toevoeghen de plagen die in dit boeck staen gheschreven. +

54

+ *Pro. 30. 5*

+ *Apoc. 22. 18.*

Dat sijn in dit stuck van toevoeghen de oordeelen Godes, die sijn voorwaer schrickelijck. Hebt ghy macht Confrater om Luter metten sijnen, u Meesters, daer af te verschonen, beter dan ghy tot noch toe hebt ghedaen, het sal my lief sijn, ende ick salt gaerne hooren, ende of ghy dat noch al vermoght t'welck tot hier toe niet en is gebleeckē: soo most ghy dan noch bewijzen dat Luter ende na hem de Luterschen die luyden sijn, die macht hebben allen anderen Kercken te veroordeelen, ende van niemant alleen gheoordeelt te worden.

Coenraet S.55

Gheen ding valt ons lichter om bewijzen dan datte. Daer is klare text van't oorden der Gheestelijcken. Seght tuyghe?

N. Testam. 56

Maer de Gheestelijcke oordeeldt alle dingen: +ende hy wordt van niemanden gheoordeelt?

Coenraets. 57

Wat seghdy daer toe? Vernoeghen u Pauli clare woorden niet? Ick hope ja.

Ernst w. 58

Seyt Paulus dat Luter gheestelijck is, of de sijnen? Dat moest bewesen sijn: want is hy niet gheestelijck, soo wordt hem t'oordeel daer mede benomen, want dat comt alleen den gheestelijcken toe. Siet wat ghy bewesen hebbet.

Coenraet s. 59

Maer Luyter seydt dat hy't was, of hy hiel hem selven immers daer voor, hoe soude hy anders hebben derren anderen veroordeelen?

Ernst w. 60

Dats slecht bewijs, ende is inden grondt aldus gheseydt: Ick Martin Luter ben geestelijck of houde my immers daer voor: daerom heb ick macht om allen anderen te oordeelen ende van niemant gheoordeelt te worden: Dits sonde. Seght Confrater mach Swinghel oock niet alsulckx van zich self gheseyt hebben?

+ 1. Cor. 2. 15.

Coenraet S 61

Wie konde hem dat beletten?

Ernst w. 62

Neemt nu of Swinghel mede soo van zich selfs ghesproken hadde, te weten: Ick Swingel ben gheestelijck, etc. soude Luter daer inne ghelooft hebben, sulcke woorden Swinghels, recht oft Evangelie waer gheweest?

Dat is soo verde van daer, dat hy sulckx geseyt soude hebbē de woorden eens plompen, onschamelen ende hoovaerdigen Duyvels te sijn die sich stoutelijck in Godes plaetse stelde?

Coenraet S. 63

Voorwaer hy soude die woorden niet hebben gheacht, maer veracht en belacht, als Swingels duncken ende niet Godes woordt.

Ernst w. 64

Soo hebby te bedencken wat reden Swingel ende d'andere hadden, om sulck bewijs van Luters gheestelijckheydt te verachten. Neen ten moste soo niet te wercke gaen, om te bewijsen dat Luter ende de sijne alleen macht hebben alle d'ander ghemeenten of Kercken te veroordeelen: eermen hem dat soude toelaten, so moste voor al vastelijck bewesen sijn dat Luyters Kercke of ghemeente alleen ware, de waerachtighe Kercke Godes, ende al d'andere gemeenten gheen ware Kercken, maer valsche Secten: want daer is maer een ware Kercke Godes?

Coenraet. 65

Dat bewijs soude noch al te veel voeten in d'andere hebben (soomen seydt) wanneer souden wy eynden? Ja wanneer souden wy beghinnen? mosten alle d'andere ghemeenten daer oock teghenwoordigh ende eerst op ghehoordt wesen?

Ernst w. 66

Billich dat. Maer wat soude dat bewijs noch al schoon voorderen, tot bewijs van Luters recht verdoemen, te weten dat hy de man waer gheweest die de sleutelen of macht hadde ghehadt om d'anderen al te verdoemen: als niet eerst bewesen en waer

dat hy recht ende Swinghel onrecht hadde in dit stuck van't Avondtmael, ende of dan noch oock schoon bewesen ware dat niet hy, maer Swinghel daer inne ghedoolt hadde: most dan noch niet sijn bewesen, dat sulcke Swinghels doolinghe nae vermoghen vande schrift, een ketter ende recht verdoemelijck maeckt? Dit is nu ons gheschille alleen. Dit stont u toe te bewijsen, dit hebby niet bewesen, soo hebby Luter van mijn Meesters aenklacht niet met allen verschoont. Of hebby meer te segghen?

Coenraet. 67

Neen. Ick laet het daer nu by wesen. Daer is ghenoech gheseyt, waert genoegh verstaen, oock slaet daer de klock ses uren inden avondt. Ick dencke dat mijn Heeren oock haest moede ende thuys begheren te sijn. Men, mach dan dese dingtalen ondertekenen soo die sijn. Inde navolghende sal doch (soo ick mercke) veel oorsake ghegeven worden, om t'gheen ick nu meer soude hebben te segghen, na mijn believe te zegghen.

Ernst w. 68

Ick ben des wel te vreden, wanneer, Heer secretaris, dencken mijn Heeren morgen hier weder te komen?

Secretarius. 69

Sal't mijn Heeren weder believe ten acht uren voormiddaghe.

Rechter. 70

Ja. Ghyluyden mooght dan daer mede passen te wesen.

Derde Handelinghe.***Ernst w. 1***

Gister is mijnen Heeren gebleecken het onrecht veroordeelen Martijn Luthers over Swinglium. Die ende de sijnen hebben sich gespiegelt aen sulcke mishandelinghe Luthers teghen henluyden, maer hen daer inne na volghende, haer self daer inne oock teghen den Doopsgesinden vergrepen; Ende alsoo aen anderen niet geschroomt te doene dat zy ongaerne van Luther ende den sijnen leeden. So luttel achtmen, leyder, op die alghemeene ende kenbare Wet der natueren. Nadien sulckx nu het bedrijf is van Yver stout oordeel Meynaertsz. die hier teghenwoordigh is, om sijn ende der sijnen doen te verantwoorden: So wilt hem betamen reden te gheven van 't veroordeelen der Doopsgesinden: Om dat zy, leerende dat Christus sijn Menschheyt niet vande mensheyt Marie, ende vanden zaden Davids aenghenomen heeft, maer dat die vanden Hemel gecomē ende het eeuwich onzichtbaer woort vleesch is gewordē. Dit sal hem des te lichter vallen, om dat ick niet en begheere te handelen vande oprechtigheyt of valscheyt van sulcke heure Leere: Maer alleen of zy om sulckx te leeren nae der Schrifturen ghetuyghenissen te recht, of t'onrecht vanden Swinglianen verdoemt worden. Ende om immers niet te komen inde Disputatie, of de voorschreven Leere recht is dan onrecht: So willen wy't hier nemen in allen schijne of der Doopsgesinden Leere voorsz. van de Menschwordinge Christi voor onrecht bekend ware, onvermindert haer seggē ter contrarien. Het sal u Confrater daerom believe reden te gheven van sulck veroordeelen der Swinghelschen, ende versoecken of ghy dat uwer Meesteren doen voor recht kondt verdedighen.

Coenraet S. 2

Gheen ding is lichter om doen. Segt dan Confrere, soudt ghy 't oock een vermetel of onrecht verdoemen moghen noemen: So yemant den bekenden Antichrist verdoemde, veroordeelde ende vervloecte?

Ernst w. h. 3

Neen. Maer voor recht, alst hem bevolen ware.

Coenraet S 4

Waer toe hangt ghy die kladden daer by? alst hem bevolen ware.

Ernst w. 5

Om datter een eenighe Rechter is, Christus Jesus, die alleen self sal oordeelen, ende ons het oordeelen verbiedt. Oock verbiedt my dat het Exempel of voorbeeldt des Aertz-Enghels Michaels. Tuyghe seght wat daer af is.

N. Test. 6

Als d' Aertsch-Engel Michael metten duyvel twistende disputeerde van't lichaem Moysi⁺ en heeft hy het oordeel des lasterings over hem niet derren gheven, maer gheseyt, Godt berispe dy.

Ernst. 7

Dat was een Aertz-Engel, maer ick ben een Mensch. Die wist so versekertlijck dat een Duyvel te wesen, als ick seker mach sijn, wie een Antichrist is. Noch heeft hy den bekenden Duyvel niet derren veroordeelen, maer dat oordeel Gode opgegeven. Waer 't oordeelen voor my dan gheen vermetelheyt? Behalven dat, soo schrickten my af het wtduckelijc gebodt Christi van't oordeelen. De Tuyghe mach dat verhalen.

N. Test. 8

+ Judas. 9

En wilt niet oordeelen, op dat ghy niet gheoordeelt en wort, ⁺ want waer inne ghy een ander oordeelt: Daer inne suldy geoordeelt worden, ende met sulcken mate als ghy ghemeten sult hebben, sal u oock ghemeten worden.

Coenraet S. 9

Christus verbiedt daer 't oordeelen, niet den kercke, die hy macht daer toe heeft ghegheven, maer den bysonderen Menschen elck op sich selve. Segt den Text Tuyghe.

N. Test. 10

Ende ick sal dy geven de Sleutelen des Hemelrijckx⁺
ende soo wat du op der aerden sultste binden, dat sal inden Hemele ghebonden wesen: ende soo wat du op der aerden sultste ontbinden, dat sal inden Hemele ontbonden wesen.

Coenraet. 11

Belooft daer de Heere niet opentlijck de macht om te oordeelen zijn Kercke te gheven?

Ernst w. 12

Ja hy, sijn Kercke, maer my niet: noch oock uwe Meesters niet, den Swinglianen soo ick vermoede, ten sy dan dat sylieden eerst bewijisen dat sy Christi Kercke sijn. Al ist dan dat ick sie dat elcke ghemeente zich nu des oordeelens aenneemt, eer dat het blijktt, dat zy Christi ware Kercke sijn: soo en wil ick heur niet ghelijck worden int veroordeelen van anderen: dat ick wete my niet bevolen, maer claerlijck verboden te wesen. Ende hier inne volghe ick oock het bericht my ghegheven van mijnen Meester *Lieven goede hope*. Daer hebby nu reden waerom ick in mijn antwoorde seyde: alst hen bevolen ware.

Coenraet S. 13

Alst u niet bevolen, 'tis mijn Meesters bevolen die hen selve houden voor de ware Kercke Christi. Dese doen recht ende behoorlijck, int vervloecken ende veroordeelen vanden ghenen die zy weten den Antichrist te sijn.

Ernst. 14

- + *Mat. 7. 1. 2*
- + *Mat. 16. 19.*

Wel aen, wy sullen dat nu daer voor nemen, behouden hier na t'zijnder tijdt mijn recht: van dat ghy sult moeten bewijsen, dat u Meesters de ware Kercke Christi sijn. Want anders ist een valsche Kerck, ja gheen Kerck, maer een Secte, die en mach gheen Wettigh oordeel over anderen geven..

Coenraet. 15

Dat zy so. Een bekende Antichrist mach (dat moetmen bekennen) met recht veroordeelt ende vervloecht worden.

Ernst. 16

So segdy recht. Van wie, dat stellen wy nu uyt.

Coenraet. 17

Segt nu getuyghe wie de Antechriste is.

N. Test. 18

Want daer sijn veele verleyders wtgegaen in de Werelt, ⁺ die niet en belijden dat Jesus Christus inden vleesche is ghekomen. Dese is een verleyder ende Antichrist.

Coenraet S. 19

Daer wt besluyt ick nu schriftmatelijck ende waerachtelijck aldus: So wie een Antichrist is die mach nae Godes Woord Wettelijck ende te recht verdoemt ende veroordeelt worden.

De Doopsghesinden, lochenende dat Jesus Christus int vleesch is ghekomen, sijn bekende Antechristenen.

So verdoemen ende veroordeelen de Swinglianen (mijne Meesters) Wettelijck ende te recht de Doopsghesinden.

Segt nu Confrater, wat gebreeckt daer aen die mijne bewijsinghe? Is die niet vast, volcomen, ende op Godes woordt gegrondt?

Ernst w. 20

Neen, gheensins, daer gebreken twee groote saken, daer van d'een is, dat ghy in u besluyt meer stelt dan in u voorstel. Want daer steldy simpelijck, dat sodanighe te recht verdoemelijc sijn: Maer int besluyt segdy dat u Meesters die te recht verdoemen. Dats valsch, ten zy dat zy eerst bewesen hebben, dat zy de ware Kercke sijn, ende dat het oordeel haer is bevolen, soo ick geseyt hebbe, ende noch by maniere van protestatie verhale. Ende is d'ander sake, u aenseggen, dat de Doopsghesinde souden lochenen dat Jesus Christus int vleesch is gekomen. Want sulck u aensegghen by henluyden wert ontkent, ende by den Swinglianen noch niet en is bewesen. Dus ghebreeckter dat oock aen, ende moet noch eerst bewesen sijn by u.

Coenraet. 21

Aengaende 't bewijs, dat de Swingelschen de ware Kercke sijn, valt hier te lang. Maer dat de Doopsghesinden Antichristenen, ende mitsdien verdoemelijc sijn, blijktt

+ 2. Joh. 7.

claerder dan de Zonne int zuyden. Sy lochenen immers dat Christus van Marien Menscheydt sijn vleesch aengenomen heeft. Hoe sal hy dan int vleesch gekomen wesen? Of weten de Doopsghesinden Christo een ander moeder in den Hemel te verziere: die hem daer ontfangen, ende een mensch gebooren soude hebben: Ende dat hy daer boven mensch gheworden sijnde, sijn vleesch van den Hemel af gebracht heeft: Ende also uyt den Hemel tot ons inden vleesche gekomen soude sijn? Anders soo lochenen zy opentlijck, dat Jesus Christus inden vleesche is gekomen: ende so verdoemt haer S. Jan self (niet mijn meesters) als Antichristenen. Weet ghy nu te bewijzen dat Christus alsoo in den Hemele sijn vleesch van eenigh moeder aengenomen, ende daer mede alsoo inden vleesch afghekomen zy, dat doet. Of belijdt dat zy Antichristenen, ende te recht verdoemelijck sijn.

Ernst w. 22

Ick hoore veele woorden, maer geen bewijs. Ick hebbe u, op gedinge voorsz. nu al toeghelaten, dat zy doolen in de wijze van Christi menswordinge. Seyt d' Apostel Johannes daer dat die daer inne doolen, Antichristen sijn: soo sijn de Doopsgesinden verdoemelijck. Nu en seydt hy dat niet, maer dat die niet en belijdt dat Jesus Christus in den vleesche is ghekomen. Dit belijden de Doopsgesinden opentlijc: Dus en roert henluyden deshalven den Name Antichrist niet: Ende en bewijst ghy oock met dese Sproke u voorstel niet.

Coenraet S. 23

Die Christi vleesch vervloect, die lochent dat Christus inden vleesche is ghekomen: Of hy moet ten minsten Christum self vervloecken. Dat is beyde Antichristisch ende verdoemelijck. Nu is seer schandelijck ende onlijdelijck de lasteringhe deses onreynen Boefs (Menno) ⁺ daer mede hy het vleesch der heyligher ende onbevleekter Maget Maria vervloect. Want door dese Duyvelsche lasteringe wort oock het vleesch onses Heeren Jesu Christi versmaedt. Ja dat noch grover is (al scheent datmen gheen grover laster moght bedencken dan ick nu verhaelt hebbe) so schrijft Menno aldus: So Godes zone een volcomen mensche met lijf ende ⁺ ziele vander Kinderen Vleesch soude aenghenomen hebben, rc. So waer Christus (merckt doch ernstlijck Ernst) een onreyn, zondelijck, vervloect, verdoemt, ende doodtschuldigh Christus, ghelijck dat vleesch der Kinderen is.

Ick bids u Confrere Ernst, laet u die lasterwoorden gheen spel sijn: Ende bedenckt u, of de ghene die sulcx seydt, niet meer dan opentlijck Christum self vervloect: Of ten minsten lochent dat Christus int vleesch is ghecomen: Ende mitsdien (hoe ghy't leert of wendt) moet bekennen dat de Doopsghesinden sulckx met Menno houdende, vervloeckelijc, of Antichristenen sijn.

Ernst. 24

+ *Bul. 101. B*

+ *Bul. 101. C*

Ick heet Ernst, dese handel is my oock ernst ende gheen spot. Maer ick ben ooc een Woorthouder. Daerom behoor ick my aen't Woordt der waerheyd (so Godes als mijn Meesters) te houden, ende my daer niet af laten leyden. Ten is gheen waerheydt dat Menno of de sijnen lochenen, dat Christus int vleesch is ghekomen, want zy belijden dat opentlijck. Ten is oock gheen waerheydt dat zy Christum hebben willen lasteren ende vervloecken, soo ghy daer verhaelt: maer om die lasteringen te vermijden, so houden zy dat Christus sijn vleesch niet aengenomen soude hebben van Marien vleesch, want zy die (als oock u meesteren) houden in Erfzonden ontfangen ende gebooren te wesen, ende mitsdien dat haer vleesch (soo dese uwe Leere oock met brengh) een onreyn, zondelijck, vervloecht, verdoemt ende doodtschuldigh was. Want so Christus vleesch van Marien vleesch hadde aenghenomen, ende Marien Vleesch (als gy self met Menno leert) gekomen van Adams vleesch, so onreyn, zondelijck, rc. Was: so moste immers volghen (na Mennons verstandt) dat Christus vleesch mede een so onreyn, zondelijck, rc. Geweest soude sijn, als 'tvleesch Marie was, dat hy aenghenomen hadde. Dat hielt Menno voor een grouwelijcke Godslastering, die wilde hy vermijden, ende dat verboodt hem te belijden, dat Christus sijn vleesch van Marien Vleesche aenghenomen soude hebben.

So bedenckt u nu self Confrater, of ghy al oprechtelijck handelt, dat ghy Menno ende den sijnen beschuldighet met sulcke grouwelijcke Godsclasteringe: Want ghy nu wel merckt dat hy ende sijnen (alleen om aen sulck lasteren niet schuldigh te worden) niet ghelooven konnen, dat Christus sijn Menscheydt van Maria heeft aenghenomen. Want zy en konnen niet anders verstaen, dan (soo Christus haer vleesch heeft aenghenomen) dat alle die lasteringhen moeten daer noodtlijck wt volghen. Maer wat doet alle dat verhael doch tot bewijs dat de Doopsghesinden soudent leeren, dat Christus niet inden vleesche is ghekomen. Ghy self weet anders, te weten, dat zy sulck rondelijck, wtduckelijck, ende naecktelijck belijden. Waer blijkt een Sproke inde gantsche Bybel, houdende dat die int verstandt van Christi Mensheyt, eenighsins dooldt, een Antichrist of vervloecht is. Dit most ghy bewijsen, niet dat zy doolen. Ghy most bewijsen dat d' Apostel hier handelt vanden oorsprongh van Christi Mensheyt, of vande wijse van't aennemen van't selve, of van wiens vleesch Christus het sijne heeft aenghenomen, te weten van Marien vleesch. Maer hier af seydt hy niet een woordt, dan alleen dat hy int vleesch is ghekomen, 'twelck de Doopsghesinden volmondelijck bekennen. Wat bewijsdy dan met desen Sproke Johannis? Niet anders dan dat ghy de Schrift misbruyckt, ende den Doopsghesinden t'onrecht verdoemt. Soude sulck u onrecht beschuldigen met u wel weten dat het anders is, oock al heel vry sijn van calumnieeren?

Coenraet S. 25

Ghy doolt Confrater. Ick calumnieere gheensins, ende meynt wel so ernstlijck als ghy. Oock dooldy datmen niet vastelijckx mach bewijsen dan met clare Sproken der Schriftueren. Want so dat waer, soo en docht het bewijs Christi niet vande verrijsenisse der Dooden. Tuyghe verhaelt dat.

N. Test. 26

Maer en hebby niet gelesen van der Dooden verrijsenisse, datter gheseyt is van Gode, tot u segghende: + Ick ben de Godt Abrahams, de Godt Isaacx, ende de Godt Jacobs? Godt en is gheen Godt der dooden, maer een Godt der levendighen.

Coenraet S. 27

Daer ziedy het bewijs Christi. Brengt die daer een clare Text voort, houdende dat de verstorvene of doode menschen sullen verrijsen? Voorwaer Neen. Deught Christi bewijs daerom niet? Gewisselijck Ja. Nochtans en ist maer een bloote, maer ware, vol goeden of collectie. Hebby dan oock recht daer mede niet te vernoeghen, maer alleen met clare ende naeckte Sproken?

+ *Mat. 22. 31.*

Ernst w. 28

Hebdy oock recht dat ghy my sulckx oplecht Confrater? Laet de handelinghe van gister lesen, ⁺ghy sult vinden dat ick u sulcke vaste volgreden, al waer't niet wtduckelijck gheseydt, al toeghelaten hebbe voor vast bewijs. So doe ick noch. Maer die heb ick noch gheensins vernomen.

Coenraet S. 29

Ghy sultse nu vernemen. Segt dan, laet ghy niet toe dat zy te recht veroordeelens ende verdoemens schuldigh sijn: Die daer leeren of ghelooven saken, daer wt by haer selfs wel weten noodtlijck moet volghen: Dat de gheboorte, lijden, ende sterven Christi gheenens Menschen en heeft verlost vande verdoemenisse ende doot?

Ernst w. 30

Ja ick trouwen.

Coenraet S. 31

Menno hielt mede, oock houden de sijnen, dat Adams natuerlijck vleesch, ende in hem alder Menschen vleesch, gantsch verdorven zondigh, ende quaedt was.

Ernst w. 32

Dat is so.

Coenraet S. 33

De menschelijcke nature, of het natuerlijcke vleesch, dat zondigh ende quaedt blijft, en wort so blijvende, nimmermeer door Christum met Gode vereenight.

Ernst w. 34

Neen. Wat ghemeenschap heeft Christus met Belias, de gherechtigheydt met de ongherechtigheydt?

+ *ij. 35.*

Coenraet S. 35

Gheen altoos. Soo mach oock het quaedt blijvende natuerlijck Vleesch nimmermeer gemeenschap hebben met Christo, die goedt is, ende volgens dien oock niet met Gode, die de goetheyt self is. Wildy bewijs der Schrifturen?

Ernst w. 36

Neen, ten behoeft niet. Dat is alt'samen bekende waerheyt. Want quaedheydt is ziekte, maer goetheyt is ghesontheyt der zielen. Mach oock eenigh mensche na den lichaeme ghesondt worden, daer de ziekte na als voor inne blijft? Dats onmogelijck. Soo ist dan onmogelijck dat des menschen vleesch in sijn oude quaetheyt blijvende, goet worden, met Christo vereenight worden, ende saligh worden soude. Maer waer toe voerdy al dit vragen inne?

Koenraet S. 37

Dat suldy terstondt vernemen, als ghy my noch een weynigh soo onbeveynsdelijck beantwoordt sult hebben, als ghy tot hier toe begonnen hebt.

Ernst . 38

Vraegt, daer aen en sal u niet gebreken.

Coenraet. 39

Hielt Menno, ende houden de sijnen oock niet, so mijn Meesters doen, dat Adams menschelijcke natuere, te weten sijn Lichame ofte Vleesch goedt, oprecht ende ghesont van Gode was geschapen?

Ernst. 40

Dats buyten twijffel.

Coenraet. 41

Menno ende de sijnen houden immers niet dat Adams menschelijcke natuere ofte Vleesch van selfs verdorven of quaedt gheworden soude hebben, so hy Gode gehoorsaem waer geblevē.

Ernst. 42

Geensins.

Coenraet. 43

Soo ist dan door de ghemeenschappe die hy kreegh mette zondighe Lazarye end fenijnige quaedheyte, daer met hem de loghenachtighe slange aentaste ende besmette. Sonder gemeenschap des Duyvels, hy nimmermeer zondigh of quaedt geworden en soude hebben.

Ernst. 44

Dat houden de Doopsgesinden mede also.

Coenraet. 45

Mach een Lazaris of gefenijnt lichaem ooc genesen, so lange de geneeslijcke salven of drancken 't lichaem van buytē niet en raken of roerē?

Ernst w. 46

In gheenderleye wijs, zy sijn so gheneeslijck ende krachtigh als zy mogen wesen. Dat waer niet anders dan of de spijsse, die niet inde hongerighe Mage en komt, niet verdout werdt, niet in vleesch en bloet verandert, ende niet met des Menschen vleesch vereenigt en werdt, des menschen hongher verzaden, ende sijn Lichaem verstercken soude.

Coenraet. 47

Het hanght dan alles aen de ghemeenschap van't quade of van't goede, so wel met de ghenesinghe als met de verdervinghe.

Ernst. 48

Daer inne sijn't de Doopsghesinden metten uwen eens.

Coenraet. 49

Door de ghemeenschappe die alle Menschen hebben met Adams zondige ende quade vlees, houden de Doopsgesinden dan, so wel als wy, dat ons aldervleesc zondigh ende quaedt is.

Ernst. 50

So houdent zylieden met u, als ghy segt.

Coenraet. 51

Jesus Christus is mensch gheworden, ende heeft inden vleesche gheleden, om door sijnen doode de zonde ende 't quade in onsen Vleesche te dooden, ende mette Salve sijns dierbaeren bloedt onsen zondighen ende quaden vleesche te ghenesen vande zonde, ende van't quade.

Ernst. 52

Dat sullen de Doopsghesinden u oock niet lochenen, ten waer zy wilden seggen dat Christus, die de Waerheydt ende Salighmaker is, niet hadde willen of moghen te recht ghenesen: 'tgheen de loghen of de verderver heeft willen ende vermoghen (so sy bekennen) te verderven. Dit achte ick niet dat zy sullen segghen.

Coenraet. 53

Maer mach die ghenesinghe oock geschieden sonder dat onse vleesch eenighe gemeenschappe hebbe met Christi Vleesch? Ick meent alsoo. Konnen wy dat lijden ende sterven Christi in den vleesche oock ghenieten tot ghenesinghe onses vleesches, sonder dat sijn heyilige onschuldige ende rechtvaerdighe vleesch ende dierbare bloedt-salve, onsen vleesche eenighsins aenroere of ghemeen worde?

Ernst. 54

Ghy vraeght al aen een, en beslyt niet, wanneer sult ghy self wat seggen, ende dat u seggen bewijsen?

Coenraet. 55

Wy sijn ten eynden, lieve antwoordt, tot voorderinghe van waerheys kennisse. Ick sal terstont mijn redenen beslyten.

Ernst. 56

Ick sal noch dese reyse. So bekenne ick noch in dit ghenesen, als voor in het verderven, dat Christi lijden ende sterven inden vleesche, ons van sulcke zondelijckheydt ende quaetheydt in onsen vleesche (so ghylieden, oock de Doopsgesinde dat houden) sal verlossen: Daer moet vereeniginghe met onse ende Christi vleesch sijn, of ons vleesch blijft onghenesen, quaedt ende zondigh.

Coenraet. 57

Also. Want de Schrift houdt so. Tuyghe seght wat de Schrift seydt van dese ghemeenschappe die Christus heeft met onsen vleesche.

N. Test. 58

Want wy sijn Leden sijns Lichaems (Christi) van sijnen vleesche, ende van sijnen ghebeenten. +

Weet ghy niet dat uwe Lichaemen Christi Lidtmaten sijn? +

Coenraet. 59

Daer is clare Schriftuere vande noodtsakelijckheyte des ghemeenschaps, die ons zondighe vleesch moet hebben met het heylighe Lichaem Christi.

Ernst. 60

Dat zy so toegelaten. Wat besluyt ghy nu daer uyte?

Coenraet 61.

Dat ghy, Confrere, self de Swinglianen hier nu sult moeten onschuldigh kennen van u aenclaghden: als of zy den Doopsghesinden t'onrecht om haer dolinghe inde Menschwordinge veroordeelt hadden ende verdoemt.

Ernst. 61

Ick sal u langsaem besluyt, dat ghy nu soo vast waent, hooren, ende meene dat oock niet min langsaem sal voortkomen.

Coenraet 62

Die Doopsghesinden houden ende leeren, dat Jesus Christus niet aengenomen heeft sijn vleesch van den zaden Maria, Davids, Abrahams, noch Adams, maer een ander vleesch ('twelck gheworden is vanden woerde) gehadt heeft. Christi *Vleesch of Menscheyt* en heeft dan met onsen vleesche of menscheyt gheen gemeenschap, maer is daer vreemt af. + Soo en raeckt het ons niet, maer blijft buyten ende vreemt van ons. So is ons vleesch of menscheydt soo weynigh door de salve sijns dierbaren bloedts ghenesen, als een Lazarigh lichaem daer gheen genesende salve of drancke aen en werckt, inne komt, of gemeenschappe met en heeft. So is ende *blyft ons vleesch zondigh ende quaedt* als te vooren. + So quaedt ende zondigh blijvende en mogen wy geen gemeenschappe gekrijghen noch met Christo noch met Gode, buyten welck

+ Eph. 5. 30.

+ 1. Cor. 6. 15.

+ a.

+ b.

gheen saligheyt en is: Ende *blyven mitsdien dan noch altydt alle menschen (oock de geloovigen) in haere zonde, quaetheydt, ende verdoemenisse.* ⁺

Segt nu self (Confrere) of ick daer niet ontwijffelijck en hebbe bewesen, dat wt dese Leer der Doopsghesinden volght, dat de gheboorte, lijden, ende sterven Christi in den vleesche geenen mensche en heeft verlost van de doot ende verdoemenisse?

⁺ Ghy selve sult dat moeten bekennen, so mooghy nu niet meer ontkennen dat mijne Meesters de Doopsgesinde om sulcke hare verdoemelijcke leere te recht verdoemen ende veroordeelen.

Ernst. 63

Dat en dunckt my niet Confrater. Ick heb u al veele toeghelaten in desen, dat u vande Doopsghesinden (waren zy Heeren) gheensins toeghelaten en soude worden. Ghy selve hebt oock daer veel dings gheseydt, vande ghemeenschap des vleeschs Christi met onsen vleesche, die so diepen insicht hebben, dat ghy sulck u segghen, te recht overwoghen zijnde, zelf al ongaerne van weghen uwer Meesteren soudt toelaten. Soo en can ick mede u besluyt noch niet met waerheyt so toelaten.

- + c.
- + d.

Coenraet S. 64

Is daer noch ghebreck aen? Wie can dat gelooven? Ick zie u vernoecht noch niet al mette ghemeenschap die Christi Vleesch heeft met onse vleesch. Wel aen Nieu Testamen, verhaelt ons watter gheschreven staet van't zuyrdeegh by Paulum.

N. Testament. 65

Weet ghy niet dat een weynigh Zuyrdeegh het gantsche Deegh verzuurt? ⁺

Coenraet S. 66

Dat is nu niet mijn, maer d'Apostels seggen Confrere, seght dan, soo dat weynigh Zuyrdeegh niet int soet en comt, ende daer niet mede en wordt vermenght of vereenight, maer daer buyten blijft, ende gheen ghemeenschap met en heeft: sal't dat soete Deegh oock immermeer moghen verzuuren?

Ernst w. 67

Neen, het moet daer mede vereenight ende inghelijft worden, of ten mach sijn verzuurende of verdervende kracht gheensins door't gantsche soete deegh verspreyden. Dat ken ick u Confrater.

Coenraet S. 68

So mede: Gantsch niet met allen en soude het zuyrdeegh vande verderflijke loghen des Serpents (so ick terstondt seyde) het soete deegh van Adams vleesch ende oprechte menscheydt, verzuurt ende verdorven hebben ghehad: Indient buyten Adams oprechte Vleesch of mensheyt ghebleven ware gheweest, sonder ware gemeenschap daer mede te hebben. Daer aen merckt ghy nu licht, dat indien het soete deegh vande geneselijcke waerheyt des vleeschs Christi buyten ons verdorven Vleesch of menscheyt ware ghebleven sonder ware gemeenschap daer mede te hebben: Dat hy't oock nimmermeer goedt gemaect of ghesesen en soude hebben. Daer hebby nu Schriftuerlijck bewijs selve, claer ende vast.

+ 1. Co. 5. 6.

Ernst w. 69

Ick heb u reden ghehoort: Hoort nu ghy 'tghevolgh uyt dat u eyghen besluyt, dat sal u niet behaghen, ende daer af wast, dat ick nopende het doop-insicht in desen terstont roerde. Seght tuyghe, staet by Matheum oock niet wat gheschreven van een ander zuerdeegh in't goede verzuerende, tot vermeerdinghe van't rijcke Godes?

N. Testam. 70

Ja, te weten dit: Het Rijcke der Hemelen is ghelijck een zuyrdeegh, + 'twelck een Wijf nam ende mengdet onder drie maten Meels, tot dat het door ende door verzuerde.

Ernst w. 71

Daer is Confrater oock Schriftuere van't goede Zuerdeegh ten Hemelrijck, verzuerende de ghenooden tegen de vleeschelijcke lusten. Dat is oock al in den gheloovighen Adam geweest, ende niet buyten sijnen vleesche. Dat moet hem dan oock sijn Vleesch door ende door verzuert hebben, ende 'tselve goedt ghemaect, ten ware ghy wilde segghen, dat des Duyvels verderflijcke Zuerdeegh krachtigher zy gheweest, om Adams vleesch ende menschelijcke nature gantschelijck te verderven, dan Christi gheneeslijcke zuerdeegh, om Adams vleesch ende natuere door ende door te genesen. Is dat so: hoe heeft ons Adams ghesent Vleesch een verdorven Vleesch mogen aenerven? Is dat niet, soo heeft das Serpents quade deesem meer machts om heel [?] verderven, dan Christi goede deesem om heel te genesen. Segt Confrater, suldy dat oock willen lijden? Hebby die ghemeenschap van Christi Vleesch-doop ghenoech ingezien.

Coenraet S. 72

Dat en sullen de Doopghesinden oock niet toelaeten.

Ernst w. 73

Ick ghelooft. Maer u meesters selve oock niet. Nochtans moet ghy de verderffelijcke kracht des ghemeenschaps van Adams zondighe ende quade vleesch grooter maken, om ons alder vleesch zondich ende quaet, dan de geneselijcke kracht des ghemeenschaps van Christi Heylighe ende goede vleesch, om 't onse heylich ende goedt te maken. Dat waer lasteringh teghen Christum. Of ghy sult moeten bekennen dat de menschelijcke natuere, of 't vleesch dat wy van Adam hebben, noyt en is verdorven gheweest door Adam.

+ *Mat. 13. 33.*

Coenraet S. 74

Dat en bindt niet vast, want ick sal van weggen den Swinghelschen segghen datter onderscheyt is int middel daer door men deelachtigh wordt de ghemeenschap so van Adams verderf als van de gheuninghe Christi.

Ernst w. 75

Seght dan wat die onderscheydt zy. Maer wandelt voorsichtelijck, Confrater Coenraedt, want het padt is glipperigh dat ghy bestaet te betreden.

Coenraet S. 76

Geen slipperigh padt, maer een seker wegh trede ick nu inne. Met Adam hebben wy de ghemeenschap des vleeschs zondighe quaetheyt door de natuerlijke voortteelinghe. Want alle menschen, niemant wtghenomen, van Adam komen na de lijflijcke gheboorte. Maer soo en ist niet met de ghemeenschap des Lichaems of Vleesches onses Heeren Jesu Christi, daer niemant lichamelijck wt ghesproten en is, so dat wy met het lijden ende sterven Christi inden Vleesche gheschiedt, alleen door den gheloove ghemeenschappe hebben, ende niet door lijflijcke gheboorte, maer door den gheloove deelachtigh worden. Siet (Ernst) waer is nu het glipperighe padt? Is dat niet een seeckere wegh?

Ernst w. 77

Ghy legter al plat op ghevallen, al en weet ghy't niet. Want daer ghy u Meesters meende heel ontschuldigh, ontwerret, ende de Doopsghesinde gantsch beschuldigh ende bestrickt te hebben, ist u met sulcken uwen onderscheydt gantsch contrarie ghevallen.

Coenraet S. 78

Woorden Confrere ende windt hoore ick.

Ernst w. 79

Waerheydt ende kracht suldy ghewaer worden.

Coenraet S. 80

Wildy dan mijne voort ghebrachte onderscheyt des middels tot de ghemeensche Adams ende Christi wederspreken.

Ernst w. 81

Ick salse eerst, als die toelatende, ondersoecken wat daer wt moet volghen: Ende daer na bezien of zy, also ghyse stelt, oock oprecht is, ende segghe daerom op't eerste also:

Ist dat die uwe onderscheydt voorsz. oprecht is over wederzijden, soo onschuldigh ghy den Doopsghezinden van u eyghen aenseggen ende bewijs, daer ghy so langhe nu onbedacht in sijt

gheweest, te weten dat wt haer Leer van Christi Menschwordinghe by haer wel weten selfs sou volghen, dat de gheboorte, het lijden ende den doot Christi gheenen mensche verlost en soude hebben van de verdoemenisse ende doot, wt welck ontschuldighen der Doopsghesinden dan noodtlijck volghen moet, dat ghy den Swinglianen u Meesteren selve beschuldight (soo mijn Meester ende ick mede doen) dat zy den onschuldighen Doopsghesinden aen sulcke verdoemenisse t'onrecht veroordeelen ende verdoemen, ende also u Meesters self van sulck onschuldigh verdoemen, te recht beschuldight.

Coenraet S. 82

't En ghebreeckt u niet, Ernst, aen't stout aen segghen.

Ernst w. 83

Hoort, oft my sal gebreken aen't vast bewijsen Confrater. Seght my doch nu oock eens rondelijck, of alle het voorsz. u langhe vraghen ende 'tbesluyt van dien, oock erghens anders toe heeft ghestreckt, dan om te bewijsen dat de Doopsghesinden lochenende dat Christus sijn vleesch van Marien oft onsen vleesch aengenomen heeft: Daer door oock noodtlijck moeten lochenen de ghemeenschappe Christi met onsen vleesche, sonder de welke ons vleesch in zondelijckheydt ende quaedt blijft, ende midtsdien vreemt vande gemeenschappe Christi ende Godes, buyten de welke geen saligheyt en is? want dat wast daer wt ghy eyndtlijck besloot, dat wt der Doopsghesinden voorsz. Leere most volghen dat Christi Lijden ende Doodt gheenen menschen verlost en hadde van zonde of doot.

Coenraet S. 84

Dat hebbe ick willen segghen, ende sulcx daer wt besluyten. Bewijst nu daer wt u segghen kondy.

Ernst w. 85I

Ick sal. Is u onderscheyt voor ghemeldt oprecht, te weten dat alle menschen met Adams vleesche gemeenschappe hebben door de lijflijcke gheboorte, maer dat de gheloovighe niet door lijlijcke gheboorte, dan alleen door't gheloove ghemeenschappe hebben met Christo: so en hebben gheene menschen ter Wereldt ghemeenschappe met Christi Vleesch ende haeren vleesche, daer door ghy dan self mede schuldigh wordt in't gheen ghy den Doopsghesinden hier beschuldight. Want so wel na dese uwe eyghen Leere ende onderscheydt, als na der Dooperen Leere, souden alle

Menschen altijd ontbeeren de ware ghemeenschappe vande ghemeenschap des vleeschs Christi met onsen vleesch, ende also mede blijven in haere zonden ende doodt, overmidts zy Christi lijden ende doodt niet deelachtigh worden. Siet of ick mijn segghen nu niet vast en hebbe bewesen, te weten dat het selve volght wt u Leere, dat uyer Doopsghezinden Leere volght: Ende daer mede ontschuldigh ghy self haer Leer van valscheyt, ende beschuldigh selve u Meesters van't onrecht verdoemen: Of ten minsten beschuldigh ghy self uwe Meesteren ghelijck metten Doopsghesinden van te leeren daer't voorsz. wt volght: Ende dan 't selve als zylieden in dat stuck leerende, onderwerpt ghy oock self de schulde van Wettelijck u Meesters, om veroordeelt ende verdoemt te worden.

Coenraet S. 86

Al u stricken, breken sticken (Ernst) met een cleyn woordeken. Wy ghenieten de vrucht des lijdens ende doots Christi, segghe ick noch, niet door lijflijcke ghemeenschap die wy met Christo hebben, maer door't gheloof

Ernst w. 87

Terstondt als ghy voort quaemt met het Deeg over beyden zijden, oock met vleesch van Christi vleesch ende bloedt het onse te wesen, ende anders meer, spraeckt ghy al heel anders. Maer dit also ghenomen, so houden de Doopsghesinden, soo wel als u meesters, datmen het lijden ende sterven Christi na den vleesche, met desselvens salighmaeckende vrucht deelachtigh wort, door't gheloof, ende niet door eenige lijflijcke ghemeenschappe des vleeschs Christi. So machmen die dan oock wel deelachtigh sijn (volghens nu dese uwe selfs woorden) al en gelooftmen niet dat Christus sijn Vleesch van Marien Vleesch heeft aenghenomen. Waer blijft nu u reden, om den Doopsghesinden derhalven te verdoemen? Was u reden oock wat anders dan dese: Men mach't lijden Christi niet deelachtigh worden, sonder te houden dat ons vleesch met Christi Vleesch ghemeenschap heeft. Wt der Doopsghesinden Leere volght, dat ons vleesch gheen ghemeenschap heeft met het vleesch Christi. Soo volght oock wt haer Leere, dat alle menschen in haer zonden, ende in den doodt blijven. Nu leerdy dat selve daer ghy haer om veroordeelde, so sijn na u eygen oordeel u Meesters oock self te veroordeelen inde selfde sake. Mooghdy na aen 'tgeen u Meesters oock self veroordeelens waerdigh blijcken, den eersten steen des verdoemens oock met reden op den Doopsghesinden werpen? Seght hier tegen, Confrater, condy.

Coenraet S. 88

Mijn Meesters verstaen dese handel beter dan ick, ende souden sonder twijfel (waeren zy hier) ghenoech daer teghen weten te segghen.

Ernst w. 89

Dat en weet ick niet, maer blijkt nu wel, dat ghy't niet kondt wederspreken. Laet ons nu comen aen 't onderscheyt by u ghestelt, ende ondersoecken of dat onrecht is. Dit was, dat wy alt'samen Adams verderf deelachtig worden door de gemeenschap die wy met hem hebben inde lijflijkke voort-teelinghe: Maer Christi genesinghe niet dan door de gemeenschappe die wy met Christo hebben inden geloove. Ist niet also Confrater?

Coenraet S. 90

'tIs alsoo.

Ernst w. 91

Ghy doolt in desen onderscheydt, daer inne dat ghy den oorspronck des verderfs van de menschelijcke nature een trappe te laegh opneemt. Ten waer ghy seggen wilde dat Adam niet oprecht, maer zondigh ende quaedt was voor sijnen valle door Godes scheppinghe.

Coenraet S. 92

Neen, Godt heeft Adam oprecht gheschapen niet zondigh of quaedt.

Ernst w. 93

So en was Adam niet quaedt na den vleesch of menschelijcke natuere gheboren vanden duyvel, want die een gheest is, hebbende vleesch noch bloedt, die derhalven vleesch noch bloedt can voortbrenghen.

Coenraet S. 94

Dats onnutte klap. Wie heeft oyt gedroomt dat Adam, die niet ghebooren, maer geschapen was, van den Duyvel na den vleesch gheboren, ende so verdorven soude sijn gheweest? Wat slaet de man doch uyte?

Ernst w. 95

Adam was dan goedt gheschapen, ende niet door gheboorte nae den Lichaeme verdorven, maer door sijn eyghen zondighen, 'twelck hy hadde moghen laten.

Coenraet S. 96

Dat is de waerheyt.

Ernst w. 97

De ghemeenschappe die Adam kreegh met den Duyvel ofte Serpent, en hadde hy niet door sijn vleesch of menschelijke natuere: maer door sijn bewillighen inde zonde: Sulcx dat hy int zondighen des Duyvels aert deelachtigh werdt.

Coenraet S. 98

Alsoo.

Ernst w. 99

So moght dan de ghemeenschap des Duyvels, die niet en was na den vleesche, Adams vleesch niet schaden noch verderven. Want die kreegh Adam door't ongheloove, doe hy des des Duyvels loghen boven Godes waerheydt gheloofde. Dit ongelooft en heeft niet gemeens metten Livhamelijcken vleesche.

Coenraet S. 100

Dat moetmen bekennen.

Ernst w. 101

So moetmen dan oock bekennen dat d'eerste oorsprong van de verdorventheyt der menschelijke naturen, of des Menschen vleesches (soo ghyliden dat leert) niet en is gheweest door lichamelijke voort-teelinghe, maer door't ongheloove.

Coenraet S. 102

Daer en is niemant teghen.

Ernst w. 103

Leeren de Swinghelschen niet opentlijck dat alleen door't gheloof van des Duyvels woordt inden Serpente, de Duyvel Adam beroofde van't Beelde Godes, ende alle deughden die hy hadde, oock vande oprechtigheydt ende onnoselheydt der gantsche Menschelijcke natuere so wel in sijnen vleesche als ghemoede. Leeren zy oock mede niet dat hy daer door in alle 'tselve opter selver stonde so verdorf, dat hy de duyvel sijn beelde met alle zondelijckheydt daer inne bracht, oock mede bysonderlinghen inden vleesche Adams ende Eve, dat zondigh ende quaet werdt, ende dat niet voor eenigh deelken, maer gheheel ende volcomelijck.

Coenraet S. 104

Niet alleen de Swingelschen, maer oock de Lutherschen ende de Doopsghesinden self leeren sucx mede.

Ernst w. 105

Ghy begint u sake te mistrouwen, ende gheselschap in u doolinge om te sien. Die Swinglianen hebbe ick nu voor: D'andere wil ick hier na, met oock dese gesamentlijc voornemen. Wel aen, ghy bekent dat mijn segghen: suldy oock ontkennen, datter menschen sijn, die nu Godes Woordt, dat de waerheydt is, soo veele ghelooven, dat de logen is, doe ter tijdt geloofden?

Coenraet S. 106

Soude ick dat ontkennen, soo most ick ghesamentlijck ontkennen datter eenighe gheloovighen op aerden sijn.

Ernst. 107

Siet nu toe wat ghy seght, want nu beginnet u te ghelden. Seght dan: houdy oock dat alle Menschen die Godes Woordt in Christo ghelooven, van alle verderf, zondelijckheydt, ende quaetheyt bevryet, ende met d'eerste gaven ende deughden

Adams in lijf ende ziele, terstondt volcomentlijck in't gheheel, ende niet voor een deelken, weder begaeft worden?

Coenraet S. 108

Neen gheensins, dats so verde van daer, dat wy houden, dat gheen gheloovighen, herborenen, noch Heylighen (oock d'alderheylichste niet) so gantschelijckin desen leven van Adams verderf verlost, ende in Adams eerste state gherestitueert worden. Maer sulcks begint hier allencxkens inden ghelovighen, ende sal eerst hier na int ander leven volbracht worden.

Ernst w. h. 109

Daer opent sich nu der Swinglianen grove doolinghe, die zy in anderen ziende Godslasterlijck ende gantsch verdoemelijck souden Oordeelen.

Coenraet S. 110

Dat seghdy.

Ernst w. 111

Dat bewijse ick. Hoort ende mercket: maeckt ghy mette voorsz. uwe Leere den Duyvel in sijn woordt des loghens of der Slanghen niet so krachtigh, dat hy onse eerste Ouderen door't ghelooven van sijn loghen, dat is door heur ongheloof terstondt van alle goedt beroofde, alle quaedt toebrachte, ende mitsdien volcomelijck verdorf ende quaedt maeckte?

Coenraet S. 112

Ja wy. Dat leeren wy.

Ernst w.h. 113

Maeckt u Leere daer teghen Gode in sijn Woordt der waerheydt, dat Christus is, oock wel so krachtigh in sijne gheloovighen, dat hy haer door't gheloove der waerheydt henluyden terstondt van alle quaedt ende verderf verlost, ende met alle goeden begaeft ende goedt maeckt volcomelijck

Coenraet S. 114

Ghy hebt nu al ghehoort neen. Maer dat sal eerst hier namaels worden.

Ernst w. 115

Oordeelt ghy nu self, of ghy de Duyvel ende sijn loghen, te weten de Slanghe niet machtigher maectt om te verderven, dan Godt ende sijn waerheydt, te weten Christum in't ghenesen.

Coenraet s. 116

Wy segghen dat Godt ende Jesus Christus de macht wel hebben, maer de wille niet om den verdorven Mensch terstont volcomentlijck te ghenesen.

Ernst w. 117

Nu maectt ghy't noch argher. Want dit segghende maectt ghy Godes ende Christi goetheyt ende Liefde cleynder, dan des Duyvels ende 't Serpents quaedtheyt ende hate. Zeght nu, of andere leerden dinghen daer so lasterlijcke stucken noodlijck uyt moeten volghen, soudy die daerom niet lasteren, oordelen, ende verdoemen? Antwoordt my daer op.

Coenraet s. 118

Maer waer blijft u beloofde bewijs, vande doolinghe in mijn onderscheydt aengaende de middel, daer door wy Adams verderf ende Christi genesinghe deelachtigh worden?

Ernst w. 119

Die hebbe ick nu al verclaert ende bewesen. Merckt ghy dat niet, soo merckt ghy traghelijcke. Zeght dan, wildy't immers noch weder hooren: Of Adam door de lijflijcke gheboorte

uyt den Duyvele na den vleesche is quaedt geworden, dan door zijn ongheloof?

Coenraet. 120

Door zijn ongheloof.

Ernst. 123

Is Adam niet door lijflijcke geboorte inden Vleesche verdorven? Maer door zijn ongheloof: Waerom souden wy op een ander wijze dan hy ende niet also, verderven na den vleesche?

Coenraet. 122

Om dat wy door de Lijflijcke gheboorte nu al in Adam verdorven sijn. Mach hy verderven die nu al heel verdorven is?

Ernst. 123

Neen. Als nu sulck verdorven Mensche God in sijnen Woorde (Christo) ghelooft: Werdt hy dan terstont heel ghesondt? Ghy hebt al Neen gheseydt.

Coenraet. 124

So zeg ick noch: Maer hy begint dan eerst allencxkens te ghesenen.

Ernst. 125

Segt dan oock, dat Adam, als hy goedt wesende den Duyvel in sijn Loghen-woordt, de Slanghe geloofde, niet terstondt gheheel verdorven was, maer dat hy began allencxkens te verderven. Of zegt dat het Almoghende ende ghesonde Woordt Gods niet soo krachtigh is int genesen, als het nietighe ende verderflijcke woort des Duyvels is int verderven. Schaemdy u dat noch te belijden, soo schaemt u niet te belijden dat Gods Woordt inde beloften, door 'tmiddel van Adams gheloof, terstondt in Adams menschelijcke natuere alles volcomelijck weder heeft ghesenen, 'tghene dat des Duyvels Woordt, door't middel van Adams ongheloof, hadde moghen verderven. Of

wederspreect dit vermooghy't, sonder Godt ende sijn Almoghende Woordt (Christum) te lasteren.

Coenraet. 126

Wederlegghen en mach ick niet: Lasteren en wil ick niet.

Ernst. 127

Adam was dan self so volcomentlijck, midts sijn gheloovigheydt van Godes woordt door'tselve ghenesen: als hy midts sijn ongheloovigheydt, door des Duyvels Woordt te voorem moght verdorven sijn: so wel in sijn vleesch als in sijnen ghemoede, dat is in sijn gantsche menschelijcke nature. So wast dan oock onmogelijck dat die gantsch genesen Adam ons eenigh verderf aengheerft soude hebben, inden vleesche of anders, door sijn lijflijcke voort-teelinghe. Naedien dat dan soo te wesen ontwijffelijck is bewesen: so blijkt nu oock vast onrecht te wesen u onderscheyt int middele daer door wy verderven in Adam, dan daer door wy ghenesen in Christo, te weten dat wy in Adam door de lijflijcke voort-teelinghe verderven: maer in Christo door't gheloove ghenesen. Want niet anders dan wy door 't geloove in Christo worden ghenesen, niet anders en worden wy oock door't ongheloove als oock Adam verdorven. Daeromme beslyte ick eyndlijck uyt het gene voor is ghebleken, dat nadien wy saligh worden, overmits de gemeenschap die wy met Jesu Christo hebben, niet na den vleesche inden Lichame, maer door't gheloove inden gheeste, also niet het vleesch, maer de gheest levendigh ende saligh maeckt: De Doopsgesinde om dese doolinghe van 't vleesch of Menschwordinghe Christi (wy nement noch also, behouden heur recht) geensins te veroordeelen of te verdoemen en sijn, gemerckt daer door niemants saligheyd noch oock de heure self niet noodtlijck en wordt verhindert: Ende dat dien volghende de Swinglianen, oock dese Yver stout Oordeel Meynaerts zoon, den Doopsghesinden vermetelijck buyten Godes Woordt t'onrecht veroordeelen ende verdoemen.

Sevretarius. 128

Wy sijn ten laetsten noch eens aen't eynde deser teghenwoordighe handelinghe gheraeckt. De klokke is op't slagh van twaelf uren. Mijn Heeren mogense sluyten met haer onderteken.

Rechters. 129

't Is spade ghefallen. Te namiddaeghe moghen partyen ten klokke drie weder passen hier te wesen.

Vierde Handelinghe.

Ernst w. 1

Desen morgen hebben wy volvoert de handel teghen den Swinglianen. Die heeft volcomen bewijs in sich, dat heur verdoemen der Doopsghesinden niet recht en is. Wilden nu de Doopsghesinden hare eyghen, in der Swinglianen dolvinghe recht aenmercken: zy souden met een anders schade leeren ende wijs worden, ende hen wachten anderen te veroordeelen. Te meer noch, om dat henluyden dat oordeel is bevolen, maer swaerlijck verboden. Maer, leyder neen. Su en willen mede niet lijden van anderen 'tgheen zy self allen anderen doen. Soudet in henluyden dan te prijnen sijn dat zy in anderen schelden? Daeromme ick wt den name mijns meesters (Lieven goede hope) den Doopsghesinden gesamentlijck met heuren Heere (Yverigh Meyn-oordeel) hier verschijnende, oock beclaghe dat zy allen anderen Ghemeynten t'onrecht veroordeelen, die niet juyst als zyluyden, en houden van de menschwordinghe Christi: Makende mijnen Eyssche ende conclusie teghen henluyden ende haeren Heere ofte aenstichter hier voor ooghen in alder wijsen als ick hier vooren opten twee anderen haeren metschuldighen in ghelijcke saecke hebbe ghedaen. Volghens 'twelcke u Confrater nu wil betamen uwe Meesteren van sulck haer verderflijck veroordeelen te verantwoorden.

Coenraet S. 2

Daer toe ben ick hier, ende ghereedt. Maer op datmen mach verstaen de hoogwichtigheyt des oorsaecks, waer door mijne Meesters houden, dat niemant staende in doolinge van desen stuccke saligh mach worden, soosal ick mijnder Meesteren belijdinghe hier af in't korte verclaren. Dese is, dar de Menscheyt Christi vanden Hemele is, ende niet van der Aerden, so dat sijn vleesch niet van vleesch ghebooren, maer van't Woordt Godes gheworden is. Dat is niet van of wt Marie vleesch, maer van't Woordt wt den Hemele, een Hemelsch vleesch.

Ernst w. h. 3

Die andere alle houden anders daer van. Laet ons nu (om lancheyts vermijdinghe toelaten dat d'anderen in sulcx doolen. Hier voorts by my bewesen, dat alle doolinge niet verdoemelijk en is. Van sulcke doolinge mach dese wel een sijn.

Coenraet S. 4

Bewyst dat kondy.

Enst w. 5

Elck moet zijn segghen bewysen, ghy verdoemt d'ander om dese ghepretendeerde dolinghe, ghy dan, niet ick zeght die verdoemens waerdigh te wesen na der H. Schrift, zoo staet u dan oock toe zulck u zegghen te bewijsen met de H. Schrift.

Coenraet S. 7

Gaerne. Seght tuyghe, wat staet by Joannem vande Salighmakende kennisse Christi int 17.

N. Testam.

Maer dat is (o Vader) het eeuwighe leven, dat zy u kennen alleen eenen waren Godt (te wesen) ⁺ ende Jesum Christum dien ghy hebt ghezonden.

Ernst w. 9

Men vraghe alle d'andere die ghy veroordeelt, daer op, zy sullen eenmondelyck zegghen, dat zy sulc voor waerachtich houden.

Coenraet S. 10

Ja, eenmondelyck, soo ghy seght, maer niet eengrondelyck inder herten lochenen sy Jesum te wesen Christum, want sy houden hem na den vleesche van Marien vleesch ghekomen te sijn. Dits een lasterlijcke dolinghe, ware kennisse en heeft gheen dolinghe in sich, sy en kennen dan Christum Jesum inder waerheyt niet, ende na dien die kennisse Godes ende Christi het eeuwighe leven is, soo en mach dan de valsche kennisse Christi het eeuwighe leven niet sijn, maer wel de eeuwighe Doodt. Daer blijkt nu dat niet wy, maer God selven met sijn klare woort alle den ghenen verdoemt, die sulcke dolinghe hebben inde Menschwordinghe Christi.

+ Joan. 17.

Ernst w. h. 11

Ghy treckt die woorden al wat breedt, Confrater, beroerende de kennisse Christi. Die vermanen van dat Jesus Christus is die van Gode is ghesonden, dit gheloven sy: maer die en segghen niet een woordt, van dat sijn vleesch niet van Marien vleesch is gheworden, so gheloven sy Christi woorden, ende niet u glosen, dat is soo weynigh verdoemelijck, dat het oock deught is, menschen glosen, sonder schrift niet te gheloven. Maer ghenomen dat sy die woorden Christi qualijck verstonden ende daer in dolen: wat diendt det ter saken, ghy moest bewijzen dat alle dolinghe inde kennisse van Christi persoon, ghene uytghenomen, verdoemelijck is. Dan soudt wat schynen.

Coenraet S. 12

Christus is de waerheydt, die machmen niet deelen, soo machmen gheen waerheydt altoos hebben, sonder alle waerheydt te hebben, die dan in die kennisse Christi doolt, die heeft niet alle waerheydt, soo heeft sulck dolens gheen waerheydt met allen, hy en heeft dan oock Christum niet, buyten Christum en is gheen leven noch salicheydt, wat machmen daer anders uyt beslyten, dan dat de ghenen die in eenighen deel der kennisse Christi Jesu dooldt, gheen leven noch salicheydt met allen en heeft? moet ghy Confrere, oock uwes ondancx, niet bekennen dat allen die in dit stuck vander menschwordinghe Christi doolen, verdoemelijck sijn als inden eeuwighen doode ende verdoemenisse staende?

N. Testam. 13

Ick ben (seydt Christus) de wech, de waerheydt ende het leven. ⁺ Ende op't ander stuck: daerom is in niemante anders (dan in Christo) salicheydt, noch daer en is gheen ander name onder den Hemel den menschen ghegheven, daer in wy salich moghen worden.

Ernst w. 14

Sonder Christo en mach niemant saligh worden, Christus is self de waerheydt. Dit bekenne ick beyde voor waerheydt, maer geensins datmen gheen waerheydt van Christo en mach hebben, sonder alle waerheydt van Christo te hebben, hadde d'Apostel gheen waerachtighe kennisse van Christo met allen als hy die ware belydinghe van Christo dede?

Coenraet s. 15

+ Joan. 14. 6

Welcke.

Ernst w. 16

Dat hy Godes sone was. Seghtse op ghetuyghe.

N. Testam. 17

Du biste de Sone des levendigen Godes. ⁺

Coenraet s. 18

Ja hy, maer de Vader had hem dat gheopenbaerd.

Ernst w. 19

Also, maer had hy die kennisse daerom niet? immers daer om hadde hyse, dit moochdy niet lochenen waere kennisse van Christo te wesen: maer hadde hy daeromme alle waerheyts kennisse van Christi? Dat en bleeck niet aen Christi woorden onlanx daer aen volghende totten selven Apostel.

N. Testam. 20

Treedtachter Satan, du biste my een argernisse, want du en verstaetse niet dat Godes is, maer dat der menschen is. ⁺

Ernst. 21

Daer doolde Petrus groflijk, daer inne en hadde hy gheen ware kennisse Christi. Daer in ghebrack hy gheen ware kennisse Christi. Daer in ghebrack hem noch die waerheydts kennisse die hy noch namaels soude vercrijghen doo'r bloet des Heyligen Geests.

N. Test. 22

+ *Mat. 16. 16.*

+ *Mat. 15. 24.*

Ick hebbe u (seydt de Heere tot sijne jongeren) noch veele te segghen, ⁺ maer ghy en moget nu niet draghen, maer als de gheest der waerheydt komt, sal hy u alle waerheydt leeren.

Ernst w. 23

Daer blijkt nu opentlijck dat Petrus ende dandere Apostelen niet alle waerheydt wisten. Het blijkt mede dat Petrus eenighe waerheydt wiste. Dus blijkt onwaerheydt u segghen, datmen gheen waerheydt altoos en mach hebben sonder alle waerheydt te hebben, soo staedt dan dit u veroordeelen voorsz. ghegrondet op onwaerheydt. Hebby wat anders, dat mooghdy voort halen.

Coenraet S 24

Heeft Christus sijn menscheydt van Marie menscheydt, soo heeft hyse van Adam menscheydt. Is dat, soo heeft hy een sondighe menscheydt ghehad, soo mochte hy ons niet van sonden verlossen, soo sijn wy noch onder den vloeck ende verdoemt, maer dit is valsch, soo veroordeelen mijn Meesters te recht alle die in sulcke dolinghe begrepen staen, want nae hur eyghen ongheloof sijn sy noch onder den vloeck ende verdoemt.

Ernst w. 25

Al dit u segghen rust op dat Adams menscheydt een sondighe menscheydt was die alle menschen van sijnen zake sondigh ghemaect soude hebben, hier op soude meer te segghen vallen, dan de zade hier eyscht, ende ghy soudt kunnen beantwoorden, daer om neeme ick dat

+ Ioan. 15. 12.

oft soo ware, maer wie belet al danderen dan noch al te gheloven, dat de H. Gheest des almoghenden Godes in Marie comende soo machtigh soude sijn gheweest om haere sondighe menscheydt waerachtelijck van alle sondighe menscheydt waerachtelijck van alle sondelijcke smetten te suyveren: alst den zondighen gheest des onmachtighen Satans was, om de suyvere ende onnosele menscheydt Adams te besmetten ende sondigh te maecken? sijn sondige geest komende in Adams menscheydt wrocht daer sondelicheydt: waerom en soude Godes Heylighe gheest in Marie oft Adams menscheydt komende daer gheen volkomen heylicheydt ghewracht hebben?

Nu moogdy mercken u besluyt niet noot volghelijck te sijn: dat Christi menscheydt sondigh moste sijn geweest: soo hy die van Marie menscheydt aenghenomen hadde: soo is de doolonghe die ghyluyden in desen alle anderen aentyet noch int minste niet bewesen: hoe vele minder dat ghyse om sulcken onbewesen dolinghe, met ende na Godes woordt te recht veroordeelt? also langhe ghy dit niet en bewijst, en voordert het bewijs van haer dolinghe, om sulck u veroordelen te verschoonen niet met allen. Want ghy nu al meermalen hebt moeten lijden dat alle dolinghen van Christo, of anders, niet verdoemelijck en sijn, dus verlaet het onnootlijck bewijs van dat sy dolen, ende bestaet het nootlijck bewijs, dat ghyse te recht verdoemt, om dat sy in desen dolen.

Coenraet S. 26

Dat sal ick nu doen met uytgedruckte schrifture. Verhaelt wat daer af gheseyd is by Johannem in sijn tweede brief.

N. Testament. 27

Want daer sijn vele verleyders inde werelddt ghekomen: + die niet en belijden dat Jesus Christus in het vleesche is ghekomen. Dese is de verleyder ende Antechrist.

Coenraet S. 28

Wat mach naeckter ende platter uytghesproken worden: Daer noemt Godes gheest selve sulcke verdolde menschen int stuck vande menswordinghe Christi Antechrist ende de verleyder. Zeght Confrere, maeckt ghy u self des veroordelens niet recht schuldigh, die ons aensegh dat wy Antichrist t'onrecht veroordeelen?

Ernst w. 29

+ 2. Ioan. 6. 7.

Die sroke is hyden nu al ghehandelt als sy teghen u ghebracht was. Zoudt niet wel moghen sijn, Confrater dat u Meesters met die sroke d'anderen voor Antichristen ende verleyders veroordeelende t'onrecht, ende dat sy sulck onrecht oordeel over den onschuldighen strijkende haer selfs voor Antichristenen ende verleyders veroordeelen?

Coenraet S. 30

Noyt vreemder klap. Hoe soudy dat bewijsen?

Ernst w. 31

Int bewijs, dat d'anderen belijden dat Jesus Christus in het vleesch ghekomen is, ende ghyluyden niet: tot dat mijn bewijs is my van noode u verclaringhe van die woorden in het vleesch komen. Hoe verstaen u Meesters die: te weten dat Jesus Christus in het vleesch is ghekomen: soo dat hy het woordt als voren onverderflijck blijvende, het vleesch aenghenomen heeft: of dat het woordt self vleesch is gheworden?

Coenraet S. 32

Ghy hebt uyt mijn voorgaende segghen wel kunnen mercken dat het woordt vleesch is gheworden, ende dat zijn vleesch vanden Hemele niet van Marie vleesch is, wat noodt wast dan dit weder te doen verhalen?

Ernst w. 33

Om u niet qualijck te antwoorden, eer ick u wel verstaen hebbe, nu verstae ick u ghewis, ende segghe dat ghy die woorden: in het vleesch is ghekomen: niet recht maer averecht verstaet.

Coenraet S. 34

Zegghen is gheen bewijsen. Bewijst dat u zegghen.

Ernst w. 35

Dat ben ick schuldigh te doen, ende dat doe ick in deser wijsen. Spp het woordt vleesch geworden is: zulcx souden de voorsz. hebben, te weten het woordt sal in die komen ende vleesch worden. Spreeckt d'Enghel tot Maria alsoo?

N. Testam. 36

Neen. Maer hy seydt: ⁺ de H. Gheest sal over dy komen, ende de kracht des Alderhoogsten sal dy overschaduwen.

Coenraet S. 37

Soo mijn segghen onrecht waer, soude de Evangelist gheseyt hebben het woordt is int vleesch ghekomen, ende niet soo hy seydt.

N. Testam. 38

Ende het woordt is vleesch gheworden. ⁺

Ernst w. 39

Soo't woordt niet in het vleesch ghekomen ware, maer selve vleesch gheworden is soude hy niet gheseyt hebben dat Christus (die self het woordt is) int vleesch ghekomen ware, int vleesch komen en is niet vleesch worden, maer op dese plaetse hen selven verklarende, gheeft hy duydelijcke te verstaen wat hy gemeent heeft met dat sijn segghen, van vleesch worden, te weten int vleesch komen.

Coenraet S. 40

Glosen en sijn niet gheloven (zeghdy self) teghen klare woorden der schrift. Daer staet, het woordt is vleesch gheworden, wordem is worden.

Ernst w. 41

Ghy ghelooft uwen glosen wel teghen de klare woorden Christi: dat is mijn lichaem, dat Christi lichaem is, dat is sijn lichaem.

Coenraet S. 42

+ *Luc. 1. 35.*

+ *Joan. 1. 14.*

Die woorden moghen soo nae den leere niet verstaen worden, om datter anders vele ongeschicktheyden uyt souden volgen, als dat Christus een wech, een steen, etc. soude sijn, oock is dat woordt eensaem.

Ernst w. 43

So is oock dat woordt van vleesch eensaem: ende mach u luyden soo weynigh toeghelaten worden datmens alsoo na de leeren verstaen: als ghyluyden metten Zwinglianen, ende Luterschen den Catolijcken wilt toelaten: Datmen t'woordt, dat is mijn lichaem, na den leere soude verstaen. Want hier uyt dit u letterlijck vertandt gheen minder ongeschicktheyden moeten volghen: dan ghy spindt uyt der Catholijcken ende Luterschen voorsz. lettert verstandt. Zoude na dit u onverstandt Christus dan oock niet self moeten gheworden sijn een hoecksteen? De zonde? De vervloekinghe? ende anders meer dierghelijcken? Lieve seght

doch: Hoe sal dat metten gantsen sinne over een comen: Dat het leven gheworden soude sijn een onghheboelijcke ziellose steen? De gherechtigheyt? de sonde? ende dat de ghebenedyde des vaders? de gebenedyde vruchte van Marien lijf? ja de beminde zone Godes een vervloekinghe soude sijn gheworden? Dunckt u dat al schriftmatigh te luyden? Maer als u letterlijck verstandt op dese eenighe sproke recht sal sijn: waer sonden dan blijven alle de sproken klaerlijck tuygende dat Christus na den vleesch is uyten zade Davids? De ghetuyghen moghen zegghen oft ick schriftmatigh spreke.

N. Test. 44

Die Steen die de Timmerlieden verworpen hebben (is) het Hooft des Hoeksteens gheworden. ⁺

Hem die gheen zonde en kende, heeft hy voor ons sonde ghemaect ende is (Christus, voor ons de vervloekinghe gheworden. Ick ben de wech de waerheydt ende t'leven.

Die (Christus) de wijsheydt van Gode, ende de rechtveerdicheydt Hosanna zone Davids, gebendijdt is die daer komt in den naem des Heeren, gebenedydt is de vruchte dijs lichaems? Dat is mijn beminde zonde inden welcken ick my wel behaeght heb.

Ernst w. 45

Daer siedy u letterlijck verstandt ghegrondet te sijn op een eenige qualijck verstaen sproke. Hoe groote menichte vindtmen daer tegen van clare tuyghenisse houdende dat Christus is nae sijn menscheydt ghesproten uyten zade Davids? Verhaelter doch eenighe.

Oudt Test. 46

Dat (zaedt) saldy den kop vertreden. *Gen. 3. 15.*

Daer sal een spruyt voort comen yeten stam Jesse, ende daer sal een scheute uyt sijne wortel wassen. *Isa. 11. 1.*

En in dynen zade sullen alle volcken der aerden ghebenedyt worden. *Gen. 22. 18.*

In dy, ende dynen zade sullen alle gheslachten der aerden gebenedyt worden. *Gen. 29. 14.*

N. Test. 47.

⁺ *1. Pet. 2. 7. Luc. 20. 17. 2. Cor. 5. 21. Gal. 3. 13. Iohan. 1 4. 6. 1. Cor. 1. 3. Mat. 27. 9. Luc. 1. 42. Mat. 3. 17.*

Siet de Leeuwe vanden gheslachte Jude, heeft verwonnen, de wortel Davids, *Apoc.* 5. 5. *Rom.* 1. 3. van sijnen zone: die hem gheworden is uyten zade Davids, na den vleesche *Gen.* 5. uyten welcken (vaderen) Christus is na den vleesche, 2. *Thimot.* 2. 8. Weest ghedachtich dat Jesus Christus vanden dooden is verresen uyten zade Davids na mijn Evangelium: wildy niet, wy sijn beyde bereydt om sulcx meer te verhalen.

Ernst w. 48

Neen de helft waer ghenoech, sulcke klare sproken vintmer menichte, dat Christus sijn vleesch van Davids zade heeft, als van Abraham, van Isaak, van Jacob, Jesse Davids etc. Souden alle die menichte naeckte tuyghenisse voor u eensaeme quaelijck verstaen sproke moeten wycken?

Aenmerckt oock op Pauli woorden: Hy en seyt daer niet dat Christus gheworden is uyten woorde Godes soo't uwe meesterē leeren: neen. Hy seydt Christum Jesum te wesen uyten zade Davids, dats wel wat anders, ende gheve u na te dencken oft u Meesters dan de ghende die

sy veroordeelen, een recht gevoelen hebben van Christi menschwordinghe?

Ende hier mede houde ick waer ghemaect te sijn, mijn woorden, houdende, soudet niet wel moghen sijn dat u Meesters met die sproke 2. *Ioan.* 6. 7. allen anderen voor Antichristenen ende verleyders veroordeelende, door dat selve heur veroordeelen der onschuldighen, haer selfs het oordeel van dat sy Antichristenen ende verleyders sijn op haren halse halen: hoe seer vreemdt oock dat sulck mijn segghen in uwe ooren klinckte?

Coenraet S. 39

Ick en verstae my uwes handels niet Confrere, my dunckt ghy arbeydt om alle doolinghen te verschoonen, rechts of gheen doolinghen verdoemelijck waren, maer anders sullen dese ghetuyghen u weten te segghen.

Tuygh. Oudt Test. 40

Vervloecht is hy die eenen blinden op den wegh doet doolen? ⁺

Tuygh. N. Test. 41

Kinderen der vervloekinghen, die den rechten wegh verlatende ghedooldt hebben.

⁺

+ *Deut.* 27. 18.

+ *1. Pet.* 2. 14.

Coenraet S. 41

Daer siedy immers doolinghen die vervloeckt sijn van de H. Schrift met de klare woorden?

Ernst w. 42

Ghy doet my met sulck aensegghen, Confrater, niet recht: noyt hebbe ick gheseyt datter gheen verdoemelijcke doolinghen sijn: maer ick sie dat ghy nu van nieuws teghen t'ghene nu al ghebleken, ende bekendt is, alle doolinghen bestaet verdoemelijck te maken, ende mitsdien u Meesters al t'samen self oock te verdoemen, want ghy bekendt selve, dat sy mede erghens inne doolen, oock seydt dat dese ghetuyghe?

Tuygh. N. Test. 43

In doolen missen wy al t'samen? ⁺

Ernst w. 44

Waer toe dient dan doch sulck u onbesceyden segghen? wat ist anders dan ditte: daer sijn sommighe doolinghen die den verdoolen verdoemelijck maken: Daerom sijn alle doolinghen verdoemelijck, luydt dat oock wel? behalven dat blijktt in desen onbedachtheyt, niet om dat ghy in dit stuck vander menschwordinghe Christi, u leer self gheenssins en kondt verantwoorden, ende oock u partyen ghevoelen daer af int minste niet wederlegghen? Des niet te min dorst ghy, oft u Meesters die daer inne selfs doolen, den anderen daer inne recht ghevoelende na ghewoonlijcke vermetelheydt vrymoedelijck veroordeelen, soude dat een godlijck oordeel sijn uyster Heyligher Schrifturen? Maer alle dit overgheslagen, zoo en was mijn voornemen hier niet, noch en is oock nu niet te handelen, of u Meesters dan oft d'anderen in deser saken doolen, maer alleen of al d'ander (ghenomen dat sy in t'ghevoelen van Christi menschwordinghen al schoon doolen) om sulcke haere dolvinghe verdoemelijck waren dan niet. Dit is hier alleen ons gheschille, en dat ander niet, al hebbe ick my door u af wycken eenichsins laten brenghen tot het ondersoek: of u Meesters dan, of al d'anderen hier inne dolē. Daerom begheer ick noch van nieuws te hooren uyt u, of ghy houdt met u Meesters: Dat alle dolvinghe zonder onderscheyt, den menschen verdoemenis waerdigh maken?

⁺ *Iacob. 3. 2.*

Coenraet S. 49

Dat en hebbe ick niet gheseydt, noch segghet alsnoch niet: maer wel dat de ghene die in dit hoofstuck, namentlijck vander menschwordinghe Christi dolen, daerom te recht behooren veroordeelt te worden voor gheen lidmaten Christi, ende dat na t'ghetuyghenisse der H. Schrift.

Ernst w. 50

Daer komt ghy op ons rechte questie. Dat u segghen hebby om te bewijzen wel bestaen, maer t'is noch verde van ghedaen: is niet ghedaen mette schrift segghe ick, u Meesters segghen, sonder schrift, en gheldt hietr niet, wel aen. Hebby noch schrifture, houdende dat de ghene die eenichsins doolen in't verstandt of gheloof, van de wijse van Christi menschwordinghe, seght dan ghetuyghen dat sy die voortbrenghen.

Coenraet S. 51

Dat is nu al meer, dan eens ghedaen. Maer by u met Sophisterye wederstaen, ghy wilt klare schrift hebben, juyst houdende datse verdoemt syn, die in dit stuck doolen.

Ernst w. 52

Met goede rechte. Want in saken van de zielen te verdoemen behoortmen niet met twijfelijcke glosen, maer mette ghewisse texten te handelen: op dat sulck oordeel gheschiede uyt het klare woort Godes, ende niet uyt der menschen duysteren vernuft. Doch heb ick u oock toeghestaen hier inne gheloof te sullen gheven, soo ick noch doe, voor bewijs der schrifturen, al en waert juyst niet uytghesproken met soodanighe woorden, te weten, sy sullen verdoemt sijn, die eenighe doolinghe hebben int verstandt van Christi menschwordinghe: maer oock met andere woorden, als sy maer noodtlijck ghelijcke somme met haer brenghen, of brenghet noch ten minsten ghetuyghenisse voort, dat doolinghen in minder sake dan dese verdoemelijck is: dan sal wel volghen dat dese oock verdoemt behooren te worden.

Coenraet S. 53

Bewijst ghy datter eenighe doolinghen sijn in meerder of in gelijcke sake, daerom de schrift nochtans sulck verdoelde niet en verdoemt of veroordeelt, soo suldy wat doen: maer dat en vermoogdy niet.

Ernst w. 54

Weynigh vertrouwens moet by u sijn, Confrater, dat u sake oprecht is, na dien ghy soo ongaerne komt aen't bewijsen van dien, t'welc u toestaet, emde dat ghy doorgaens my op legt, die des niet ghehouden en ben. Ick meyn immers dat ghy den staet van dit ons gheschille wel verstaet, u Meesters segghen dat sy rechtelijck veroordeelen alle die daer ghevoelen dat Christus sijn menscheydt van Marie menschheydt aenghenomen heeft. Ick oft mijn Meesters dat niet gheloovende ontkenne sulck uwer Meesteren segghen. Sijt ghy dan niet ghehouden dat sulck heur segghen recht is te bewijsen? Wel aen, ick sal al weder mijn recht hier inne te buyten gaen, ende u gelieven, alsoo gae ic nu bewijsē dat de schrift dus niet en verdoemt, alle die in een doolinghe sijn van een wightiger sake dan dese is, namentlijck in Christi verrijsenisse, of houdy t'stuck van Christi verrysenisse niet van grooter, of immers van soo grooten ghewighte als den wyse van Christi menschwordinghe?

Koenraet S.55

Ick houdet alsoo.

Ernst w. 56

Houdy sulck een die niet en geloof dat Christus vander doot is verresen niet voor onghelovigh.

Coenraet S. 57

Waer voor machmen hem anders houden?

Ernst w. 58

Wat seydt de schrift vanden ghenen die niet en ghelooft?

N. Testament. 59

Die niet en ghelooft, sal verdoemt sijn.

Ernst w. 60

Na dien sy duydelyck van Gode self inde H. schrift verdoemt worden, ⁺ die niet en gheloven dat Christus is verresen, t'welck daerom oock is een niet vanden minsten articulen onses geloofs: soo mooght ghy immers niet ontkennen, dat die doolinghe in dat hoofstuck onghelyck swaerder is, van dese doolinghe, daerom ghy d'andere verdoemt nopende de wijse vande menschwordinghe Christi: ghemerckt daer nergens verdoemenisse op ghestelt is inde gantse schrift, noch oock niet eens gheroert en is inde articulen onses geloves, want daer niet een woort verhaelt is vande wijse van Christi menschwordinghe, te weten, oft Christi vleesch van Marien vleesch is, dan oft wordt vleesch is gheworden, d'welck voorwaer daer niet en soude verzweghen sijn gheweest, oock voornamelijck niet inde H. Schrift, indien saligheyt oft verdoemenisse ware gheleghen aen de rechte kennisse oft doolohhe in dat stuck.

Coenraet S. 61

Wel of dat alsoo ware: wat salt dan sijn? soudy nu wel bestaen te bewijsen dat die doolinghe inde verrijsenisse Christi, of die niet te geloven, niet verdoemelijck en waer? Hebby terstont niet selve uyten woorden ons Heeren anders bewesen? Wat mooghy nu hier teghen? Wat diendt dit ter saken? Wat sluyt ghy hier uyt? Weet ghy oock wel Confrere, of ghy met dan teghen u spreeckt, ziet doch eens wat ghy soo blindelijck seght.

Ernst w. 62

Ghy sijt ghewoon (Confrater) voort hooren te oordeelen ende voor't gevecht, te trompetteren. Ziedt ghy nu gau toe, ende ghy sult sien dat ick wel sie wat ick segghe. Laet dan de getuyghe segghen wat al d'Apostelen ende onder de selve oock Petrus, die nu al drye jaren den Heere ghevolght ende ghehoordt hadden, jae oock uytdruckelijck van sijne verrijsenisse gheloofden, als Christus nu al was verresen: N. *Testam.* 53

Ende sy wederom ghekeerdjt sijnde vanden grave, ⁺ boodtschapten alle dat (dat Christus verresen was) den elven ende alle den anderen.

Ende haere woorden schenen haer als ydele clappinghen ende en gheloofden haer niet.

Ernst w. 64

Daer siedy onloghbaerlijck dat al de elf Apostelen niet en gheloofden, dat haer kondt wordt ghedaen, dat Christus was verresen, niet teghenstaende Christus t'selve dickmael voorseyt hadde. Seght nu ghetuyghe, of Christus de Apostelen om sulck heur ongheloof in dat hoofstuck verdoemde als hy by haer quam, of wat hy tot haer seyde.

+ *Mar. 16. 16.*

+ *Luc. 24. 9.*

N. Test. 65

Van haer daerom verdoemt te hebben en gedenckt my niet, maer wel dat de Heere by haer comende tot henlieden sprack aldus. Vrede sy met u, en wilt niet vreesen. ⁺

Ernst w. 66

Wat is verder van verdoemen, dan haer vrede te wenschen? wat verder van met het veroordeelen te verschricken, dan te troosten met bevel van niet te vreesen? Seght nu Confrater, is daer gheen volkomen bewijs dat Christus den Apostelen niet en heeft verdoemt, om heur ongheloovicheyt, in dat hoofstuck onser salicheydt, te weten vande verrijsenisse Christi? Siedy daer wel hoe dat Christus sijn swacke ledekens in haer krancke geloof ghewoon is goetlijck te lijden?

Coenraet S. 67

Soude ick daer teghen segghen, ick soude moeten teghen bekende waerheydt spreken, dat waer Calumnieren, mijn eedt houdt anders, om mijnder Meesteren Recht met Recht voor recht te bewaren dienen ick om loon: niet om door giften, door gunste, of door haete mijns wetens de waerheydt te wederspreken, mijn Meester staet selve hier teghenwoordigh. Ick en vermagh daer niet teghen, soo hy wat daer teghen heeft, het is hem geoorloft self voort te brenghen of my daer af te onderrichten.

Ernst w. 68

Dats oprechtelijck gehandelt Confrater, sulcx hebby oock, indierghelijcken ghevalle, van my te verwachten, u Meester en seydt niet altoos toe, soe moet ick hier noch soo veele toe segghen. Nadien de Heere Christus selve, die selve de waerheydt is, ende boven allen menschen, hoe heylich die sijn, best weet wat doolinghen of ongheloovicheydt verdoemelijck sijn ende wat niet: oock mede dat hy self alleen aller menschen Rechter is, die hy met sijne rechtveerdicheydt oordeelt ende alleen sal oordeelen nu door sijnen gheest der waerheynt inden sijnen, ende namaels int al ghemeene oordeel door sijn selfs mondt: ende want men hier siet dat de Heere Jesus selve om dese doolinghe sijnder jongheren die grover ende swaerder blijckt, dan de doolinghe in de wijse van sijne menschwordinghe, henluyden niet en heeft verdoemt of als doode lidmaten van sijnen lyve affghesneden: maer vredelijck aengesproken ende vertroost: soo en machmen niet gheloven dat u Meesters uyt die selve gheest Christi allen anderen wredelijck veroordeelen, bannen ende verdoemen, om dese

⁺ *Luc. 24.*

veel minder doolinghe in questie, maer blijkt dat sulck hatelijck veroordeelen voort komt uyt een hatelijcke gheest, te weten, uyt dese blinde vermete le ende wraeckghierighe yver, heur alder Heere, oorsake opt alder vreemdste sijnde van die bermhertighe lieve ende langhmoedighe gheest Jesu Christi.

Coenraet S. 69

Ghy concludeert al wat strenghelijck Confrater.

Ernst. W. 70

Maer oock oprechtelijck, Confrater, teghen u Meesters die strenghelijck heurē mede knechten veroordeelen, soudē sy dan niet gedencken hoe velle grooter schulden de bermhertighe Hemel-Coningh Christus Jesus henluyden mildelijck heeft quijt gescholdē? Och of sy noch eenmael hen bedaerden ende uyt rechte vreesē, dat sylieden om de waerheydt onbermhertigheydt teghen heuren naesten, inden onverbiddelijcken

Kercker gheworpen soudē moghen worden, om heur oude mette nieuwe wettighe schulden ten uystersten te ontghelden: overmidts dat sy heuren naesten door dit haer vermetel verdoemen veel tijdt onschuldelijck buyten Christi wordt soo jammerlijck bedroeven ende t'ghekroockte riedeken in stucken brekē. Dats daer, Confrater, hebdy noch yedt meer tot uwer Meesteren onschuldigt voort te brenghen, van sulck fel verdoemen haers naesten, inde bermhertighe vierschare Christi, daer sy tot gheen rechters en sijn beroepen, dat mooghdy voortbrenghen, of men mach't nu hier by laten, om te scheyden, het wordt laet

Coenraet S. 71

Voorwaer iae ick Confrater. Ick hebbe boch te segghen een reden, die alleen ghenoech is om de Doopsgeinde met heur Heere yvrich meyn-oordeel mijne Meesters, volkomelijck te onschuldighen van dese uwe swaer-schijnende aenklacht van't wreedt ende onrechtveerdigh verdoemen, soo ghy't noemt, te weten dese. Mijne Meesters en moghen daerom niet misdoen, dat zy van eenighe doolinghen oordeelen, soo als d'Apostel Paulus haer daer af te oordeelen ghebiedt. D'Apostel Paulus ghebiedt mijne Meesters te vervloecken alle die daer leeren of hououden dat Christus sijn menscheyt van Marien menscheyt heeft aenghenomen. Dus en mogen mijne Meestersoordeelende soo d'Apostel Paulus haer ghebiedt in vervloecken der gheenre die leeren of houden dat Christus sijn menscheyt van Marien heeft aenghenomen daer aen niet misdoen. Tuyghe, verklaerdit ghy wat d'Apostel Paulus van dese saecke seydt.

N. Testam. 72

Alwaert soo dat wy, ⁺ of een Enghel uyt den Hemel u anders leerden (of een ander Evangelium Predickten) buyten dat wy u ghepredickt hebben, die sy vervloecht alsoo wy gheseyt hebben, ende ick nu anderwerven segghe, ⁺ soo u yemandt anders leerde (of een ander Evangelium predickte) buyten dat ghy hebt ontfangen, die sy vervloecht.

Coenraet S. 73

Daer siedy van ons recht verdoemen treflijck bewijs, uydruckelijck bevel, ja dubbeldt gebodt vanden Apostel selve, want hy niet vernoeghende met sulcke sijne meyninge soo claerlijck eenmael, als wesende een sake van gewichte, die hen ter herten ghingh, ende ghy (Confrater) dorst noch bestaen die klare ende tweemaal verhaelde sententie des Apostels te wederspreken? Bedenckt u wel, of ghy dat oock mooght doen sonder Calumnieren, ende volghens u beloften my soo versch gedaen, niet teghen de bekende waerheydt te spreken, t'welck wel by u bedacht sijnde, ick u toebetrouwe, dat ghy dese soo klare waerheydt niet sondelijck wederspreken, maer rondelijck, bekennen sult.

Ernstw. 74

Zulck u goedt betrouwen (Confrater) op my, hbdy recht inne, het sy oock verde van my, dat ick anders doen soude, sonderlinghe in dese Heylighe sake, onser Meesteren eeuwighe salicheydt, ende met haer vluchtighe have betreffende. Maer ten sal gheenssins voor Calumnieren by u (Confrater) ghenomen werden, soo ick niet konnende verstaen dat het bewijs van u segghen ghenoech doet, voorder ende ergentlijcker bewijs eysche, want dat den eenen

+ Gal. 1. 8.

+ Gal. 1. 9.

ghenoegh ende klaer acht te sijn: is dickwil in een anders verstant niet ghenoech ende duyster.

Coenraet S. 75

Alsoo trouwen, ghy moet uwer Meesteren rechter bewaren. Zeght dan wat u in mijn voorghemelde bewijsinghe ghebreeckt.

Ernst w. 77

Voor al vraghe ick u, of oock yemant macht heeft, om volghens den Apostel in sulck vervloecken of verdoemen te veroordeelen dan de ware Kercke Christi?

Coenraet S. 76

Neen. Maer mijne Meesters zijn de ware Kercke Christi, daerom hebben sy des macht.

Ernst w. 77

Welcke van u Meesters? De Doopsghesinde? of de Zwinghelsche? of de Lutersche? ghy most nu spreken, want ghy dient hier drie verscheyden Heeren. Seghdy dat de Doopsghesinde de Ware Kercke Christi zijn: de Swinghelsche ende Lutersche sullen dat niet lijden: Seghdy de Swinghelsche: d'ander twee sullen dat weder spreken: seghdy oock de Lutersche, soo sullen de andere beyde lochenen, siet welcken verwerden Babel. Het is dan eerst van noode, eer ende voor dat ghy yedt uyt dese woorden Pauli mooght bewijsen van dit u recht oordeelen dat ons blijcke, dat de Doopsghesinden by onpartijdighen ende godtverstandighen oock wettighe rechters na volle verhooringhe van alle de andere haere partyen, gheoordeelt zijn voor de ware Kercke Christi. Is dat niet, soo moeten zy sulckx noch eerst alsoo daer voor gheoordeelt worden, al eer men henluyden alleen toelate macht om van aller anderen leere, te oordeelen, want soo langhe ghy dat niet en hebt bewesen, soo en mooght ghy henluyden niet ontschuldighen van vermetel ende onrecht oordeelen, weet ghy dat te bewijsen, soo gaet te wercke.

Coenraet S. 78

Datter tot verscheyden plaetsen tusschen den Doopsghezinden ende anderen om ghedisputeert is, en machmen niet ontkennen, maer dat zy teghen alle heure partyen voor wettighe rechters, elck eerst volhoordt zijnde, alleen de ware Kercke gheoordeelt sijn gheweest: en soude ick niet derren segghen, want ickx niet soude weten te bewijsen, wat zy self daer in souden vermoghen, en weet ick niet. Maer dat sulcx nu te willen bewijsen, noch langh soude aenlopen, immers datmen gheen wettighe ende onpartydige rechters en soude komen bekomen, in welcker oordeel alle de partyen souden bewillighen, houde ick voor vast. Dus is daer op niet te wachten.

Ernst w. 79

Soo is heur oordeel dan niet te achten, ende ick moet met goeden grondt achten, dat de Doopsghesinden gheen ware Kercke Godes zijn, vermetelijck haer self voor de ware Kercke oordeelen ende al d'anderen als valsche veroordeelen. Immers dat niemendt op sulck veroordeelen van rechters ende partyen in haer eyghen sake en behoort te achten, maer wel voor vermetelege verdoemers uyt heur vernuift buyten ende teghen de gantsche schrift. Voort vraghe ick u, of ghy niet en houdt dat ghelijck zy gheen ander Evangelium en leeren, die soo leeren als Paulus heeft gheleert: dat sy oock een ander Evangelium leeren, die anders leeren dan Paulus heeft gheleerd.

Coenraet S. 80

Ja, dat houde ick alsoo, verklaert nu wat u ghebreeckt, aen de voorsz. mijne bewijsinghe.

Ernst w. 81

Eerst sie ick in die inghebrachte woorden Pauli wel, dat hy in alle de ommestanden handelt datmen niet uytten wercken des wets, als besnijdenis ende anderen zalich mach worden, maer uytten gheloove: maer ick en sie daer niet een eenigh woordt by hem ghesproken vande wijse der menschwordinghe Christi, te weten, hoe men gelooven moet dat Christus zijn menscheydt heeft aengenomen, namenlijck vande menscheydt Marien of niet: daeromme, soo ghy uyt die woorden des Apostels wilt bewijsen, dat de ghene, die leeren datmen uyte voorsz. wercken des wets in Christo gerechtvaerdicht wordt, een ander Evangelium leeren ende verdoemelijck zijn: soo en magh ick noch niemant anders u daer inne onrecht geven, want d'Apostel leert daer opentlijck dat alsoo, maer dese leere des Apostels, bysonder sprekende van datmen niet door des wets wercken, dan door den ghelove gherechtvaerdicht mach worden, daer af d'Apostel niet een woort en vermaendt in dat gantsche Capittel, ja oock noch int navolgende niet, en mach ick gheenssins voor een schrifuerlijck bewijs aen-nemen, want soo doende soude men een sonderlinghe sproke opsich selfs, buygen tot allerley saken diemen wilde. Immers dat noch argher is, int derde Capittel daer d'Apostel eerst vande menschwordinghe Christi handelt, is hy plat teghen uwer

Meesteren leeren, waert dan oock recht, dat ick u onrecht bewijs voor oprecht soude aen-nemen? De ghetuyghe magh verhalen wat daer staet.

N. Testam.

Maer de beloften zijn tot Abraham gheseydt ende sijnen zade, hy en seyt niet ende in dien zaden, als in veelen, maer als in eenen, ende in uwen zade, ⁺ welke is Christus.

Ernst. W. 82

Daer hebby redenen van dat my u voorsz. bewijs niet en vernoeght, te weten eerst, om dat hy in noch omtrent dat eerste Capittel niet en handelt vande wijse, hoe of wat menscheydt Christus heeft aenghenomen: ende voorts om dat hy daer na int derde daer af vermanende wtduckelijck teghen u leere spreeckt, segghende dat Christus is een zaedt Abrahams. Dusen dient dit u bewijs in gheenen stucken voor u, maer plat jeghen u. Lieve Confrater handelt doch rondelijck, ende bedenckt u of dit een oprechte bewijsinge is. d'Aoostel seyt daer opentlijck dat zy een ander Evangelium leeren dan hy gheleerd heeft, die daer leeren datmen door des wedts gherechtvaardicht werdt, ende dat sulcke vervloecht sijn: ghemerckt hy leerde datmen niet door, maer door't ghelove gherechtveerdicht wort: daer uyt blijktt dat al die daer leeren, dat Christus zijn menscheyt aenghenomen heeft vanden zade Abrahams, een ander Evangelium leeren, ende midtsdien vervloecht zijn. Segt doch goede man wat ghemeenschap hebben dese dinghen met malkanderen? Is de leere van door des wets

+ Gal. 3. 16.

wercken te willen rechtveerdigh worden een selve leere, dat Christus zijn menscheydt van Maria heeft aenghenomen? Is dit een rechtschape bewijs, dat de ghene die leeren dat Christus zijn menscheydt van Maria heeft aenghenomen, een ander Evangelium leeren dan d'Apostel heeft gheleerd? ghy siet selve wel dat sulckx daer in gheenderleye wijze uyt mach bewesen worden, magh dat niet zijn, soo bewijsdy niet dat u Meesters, te weten, de Doopsghesinden al d'anderen om sulcx te leeren mette H. Schrift veroordeelen, blijft dan noch niet waerachtich mijnder Meesters aensegghen, dat de Doopsghesinden, alle d'anderen vermetelijck ende t'onrecht veroordeelen?

Coenraet S. 83

Ghy seght veele Confrere.

Ernst w. 84

Ick bewijse al dat ick segghe Confrater, ende gae nu uyt het t'gheen ick bewesen hebbe, noch wat anders bewijsen, dan u lief is.

Coenraet S. 85

Wat doch?

Ernst w. 86

Ick sal't u segghen, als ghy my eerst wat gheseyt sult hebben. Ick vraghe u, of ghy niet schuldigh en sijt te lijden, sulcke maniere van bewijsinghe teghen uwe Meesters, als ghy self ghebruyckt uyt haeren name teghen mijn Meester?

Coenraet S. 87

Dats billigh ende magh dat met gheen redn weygheren.

Ernst w. 88

Soo segghe ick nu dat ick alsoo bewijsen sal, dat uwe Meesters de Doopsghesinden self alsoo een ander Evangelium leeren dan Paulus leerde, dat zy self souden vervloect zijn, nae haer eyghen manier van bewijs: ende dat zy alsoo te recht souden vallen inden grachte, die sy voor anderen hebben ghegraven.

Coenraet S. 89

Dats wel een onbewaendt voortstel.

Ernst w. 90

Dat Paulus gheleerdt heeft vande menschwordinghe Christi soo d'anderen leeren hebbe ick hier voor bewesen: ende en hebbē de Doopsghesinde het jehendeel niet bewesen, sy sullent oock al langsaem bewijsen. De Doopsghesinde al d'anderen daer in straffende, leeren dan anders dan Paulus ende d'anderen vande menschwordinghe Christi leeren. Soo volght dat de Doopsghesinde een ander Evangelium leeren dan d'Apostel heeft gheleert. Leerdt ghy my nu, Confrater, hoemen den Doopsghesinden verschoonen sal van vervloect te wesen vanden Apostel Paulo.

Coenraet S. 91

Dats al een stroyen bewijsinghe Confrere, ghy hebt noch gheenssins ghenoeghsaem bewesen, dat Paulus soo leerdt als mijnre Meesteren partyen leeren vande menschwordinghe Christi, want wy daer noch al vele teghen te zegghen hebben, t'welck oock al vele te langh soude vallen onder dese handelinghe. Dus sluyt dat u bewijs niet.

Ernst w. 92

Het sluyt uyt bondelijcken vast, want in allen ghevalle en mooght ghy niet ontkennen: dat u Meesteren noch voor gheen wettigh rechter bewesen en hebben: dat d'Apostel sulcx leert vande menschwordinghe ons Heeren als zy leeren, soo moet ghy dan oock noodtlijck bekennen dat de Doopsghesinden, al d'anderen vervloecken ende verdoemen, om te leeren anders dan d'Apostel leerdt, voor ende al-eer sulckx wettelijck is ghebleken, dit onverhoordt onverwonnen ende onwettelijck vervloecken of verdoemen leeren ende hanteren de Doopsghesinden, sulckx en heeft d'Apostel Paulus nergens gheleerdt, ghy sult u oock wel wachten te segghen dat d'Apostel dat erghens gheleerdt heeft. Soo besluyt ick te recht, bondich ende vast dat de Doopsghesinden anders leeren dan d'Apostel heeft gheleerdt, oordeelt ghy nu selve, of de Doopsghesinde met sulck onrecht veroordeelen, ende vervloecken van allen

anderen, haer self niet veroordeelen ende vervloecken, ⁺ ende of haerlyuden eyghen zwaert henlyuden self niet en gaet in haer eyghen herte.

Coenraet S. 93

Dit u bewijs is ghneomen uyt de maniere van mijn bewijsinghe voor mijn Meesters teghen u Confrere, maer ghy en hebt die selve niet willen voor goedt aen-nemen, segghende dat Paulus daer handelt vande gherechtigheyt door des wets werckē, ende niet vande menschwordinghe. Hoe mooghdy dan wat bundighs daer uyt sluyten?

Ernst w. 94

Door dien dat het billigh is dat ghy teghen u lijdt, het ghene ghy teghen anderen doet, ghy bruyckt sulck bewijs teghen ons, ghy moet het dan oock teghen u leyden, boven dat noch, soo hebby't self bewillicht, met wat reden mooghdy't nu weygheren, maer wel aen, wildy immers dese uwe eyghen maniere van bewijsinghe, teghen u niet voor goedt aen-nemen, ick salse als niet goedt laten varen: midts dat ghy bekent, dat u bewijs, dat ghy hier uyt voortbrachte teghen ons, niet en deught noch en gheldet. Daer leydt dan plat inder asschen, u bewijs uyt dese woorden Pauli van een ander Evangelium te leeren, daer ghy soo overmaten seer op stolteerde, soo hebt ghy dan daer uyt niet met allen bewesen als nu van my is bewesen: wel aen, ick sal u de mate vol hoopen. Lieve tuyghe verhaelt doch de woorden Pauli totten Roemynen, die hy in't neghenste seydt vanden Vaderen daer Christus af is?

N. Testam. 95

Welcke oock sijn de Vaderen, waer uyt Christus komt na den vleesche. ⁺

Ernst w.

Daer is een stuck in't welcke u Meesters uytdruckelijck leeren anders dan d'Apostel, want die seydt niet, dat Christus niet en komt uyt den Vaderen nae den vleesche, (als voorschreven) Maer hy zeydt dat

+ *Psal. 36. 15.*

+ *Rom. 9. 5.*

Christus uyten Vaderen komt na den vleesche, d'welck sy lochenen, dat is een. Neemter noch een toe, totten Hebreen van de ghelijckheydt die Christus met ons heeft ghehadt.

N. Test. 97

Maer die ons in alle dinghen na gelijkheydt heeft versocht gheweest, sonder de sonde.

+

Ernst w. 98

Daer seyt de schrift niet sonder oft uytghenomen de sonde ende vleesch, dit seggen u Meesters: maer de schrift seyt alleen uytghenomen de sonde, vleesch voeghen sy daer by uyt haren hoofde, dats toeveoghsel totte H. Schrift: is dat nu niet anders ghebeurt. Daer hebby nu schriftelijcke bewijsinghe: ende sal u noch boven dien daer uyt, ende uyt het navolgende noch bewijzen, dat ghy niet en moocht misprijsen. Seght dan, die daer leerd, t'geen niet alleen Paulus niet en leerd, maer dat oock de gantsche schrift nerghens en leerd: voeght die niet tot de H. Schrifture t'geen daer niet in en staet.

Coenraet S. 99

Hy doet.

Ernst w. 100

Seght ghy nu beyde, wat de H. Schrift van sulck toevoeghen seyt.

Oudt Test. 101

Alle woordt Godes is vierigh, + ende een schilt voor den ghenen die in hem hopen, ghy en sult niets niet toedoen tot sijne woorden, op dat ghy niet beschuldicht, bevonden en wordt, loghenachtich. + Ghy en sult niet toedoen tot het woordt dat ick

+ *Heb. 4. 15*

+ *Pro. 30. 6*

+ *Deut. 4. 2*

tot u spreke, noch ghy en sult daer niet afdoen, + dat ick dy huyden bevele, dat alleen suldy doen, noch du en sulster niet toedoen, noch af verminderen.

N. Test. 102

Ick betuyghe allen hoorder vanden woorden der Propheten dese boeckx, + dat soo wie daer wat toedoet, dat Godt hem toe sal voeghen alle de plaghen die in desen boeck sijn gheschreven.

Ernst w. 103

Hebdy daer op yet te segghen, Confrater?

Coenraet S. 104

Neen. T'is klare schrifture.

Ernst w. 105

Leeren de Doopsghesinden niet, dat Christus sijn vleesch oft menscheydt van Marien vleesch niet en heeft aenghenomen?

Coenraet S. 106

Trouwen ja. Daerom verdoemen sy allen anderen die sulcx niet en leeren oft noch en gheloven, wat is oock nu anders ons gheschille?

Ernst w. 107

Soo moet nu by u bewesen sijn, dat Paulus erghens leert, dat sy alle vervloecht sijn, die daer leeren oft geloven dat Christus sijn vleesch of menscheydt van Marien vleesch heeft aenghenomen, of ten minsten dat sulckx erghens inde gantse schrifture staet gheschreven (daer is ruymts ghenoech) oft soo ghy uyt dese twee ghetuyghen dat niet en kondt doen blijcken: soo sal ontwijfelijck blijcken, dat de Doopsghesinden sulcke heure leere niet en hebben uyt de schrifture, maer dat zy die toedoen of voeghen tot de schrifture, ende mooght ghy dan

+ 12. 32.

+ *Apoc. 22. 28.*

bedencken of de Doopsghesinden self de straf van alle vloecken, immers van loghentael, van valsche tuyghenisse ende van onschriftelijcke vermetel ende verkeert oordeel over haren naesten te recht en sijn onderworpen. Laet hooren nu u bewijs. Seght ghy beyde: weet ghy sulcx in Paulo, ja inde gantse schrift gheschreven te sijn?

Oudt ende nieu Test. 108

Ons en staet sulckx niet voor.

Coenraet S. 109

Wats daer aen. Ick en weet oock niet dat die woorden sulckx juyst inde H. Schrift staen gheschreven: maer volghet daer uyt dat die selve meyninghe nergens met ander woorden gheschreven en is? Hebby my dit laetste oock niet self toeghelaten voor vast bewijs?

Ernst w. 110

Ja ick trouwen, maer oft my berouwen waer, soo dat ickx nu niet mocht toelaten?

Coenraet S. 111

Dat en soude niet vroom noch eerlijck sijn, ende en mocht oock het ghesproken, ja nu al by den Secretarium beschreven wordt, my niet weder benemen. Dat gheschreven is, moet gheschreven blijven.

Ernst w. 112

Soo streng en handelde ick terstondt niet met u, ende soo onvroom ende oneerlijck als nu blijkt dat ghy met my handelde, en wil ick niet handelen met u: maer ick doe mijn worrdt noch ghestandt, ende ghestade u alsnoch alle sproken uyt dese ghetuyghen te halen, houdende (al ist niet met de selve woorden alst maer mette selve meeninghe is) dat sy anders dan Paulus, ja dan de Bybel leerdt, daer aen leeren oft ghelooven: die daer leeren dat Christus Jesus sijn vleesch of menscheydt ghecomen vanden zaden Abrahams ende Davidts, aenghenomen heeft vanden vleesch Marie. Daer hebby noch volle ruymte na wille. Maer denckt niet dat ick voor bewijs wil aennemen sulcke vreemde gedraeyde ende nulle volghreden, naer u qualijck siende vernuft: als ghy tot noch toe uyt den Evangelist ende Apostel Joannes, uyt d' Apostel Paulo, ende anders voort hebt ghebracht, want niet onzekere ende duystere, ja blinde ghissinghen:

maer vaste, klare ende openbare sproken ghelden moeten, in soo grootwichtighen zake. Gaet nu te wercke.

Coenraet S. 113

Ghy hebt ghehoort, ghetuyghen, wat my noodigh is met u te betuyghen. Seght nu wat daer af is.

Oudt Test. 114

Mijn ghedachtenisse en streckt soo wijt niet int wilde, dat ickx alles ghedencke, ende dit overmidts het alles in gheschrifte is vervaet: want het schrijven der dingen, is een slape der onthoudenissen, om de toeverlaet van't gheschrevene: maer kondy wat van verre aenwijzen, van t'ghene ghy door my betuyght begeert te hebben, ick salt daer door als ontwaeckt sijnde in mijn ghedenckenisse, lichtelijck vinden: t'geen dat ghy begheert te hebben, indient maer inde Bybel staet gheschreven.

Coenraet S. 114

Weet ghy my dan niet te helpen?

N. Test. 115

t'Selve dat u hier op by mijn broeder is geantwoort, is oock mijn antwoorde.

Coenraet S. 116

Dat valt my nu soo ghereedt niet om doen. Ick bekenne wel dat mijne Meesteren de Doopsghesinde my voort herwaerts komen, hier af oock instructie hebben ghegheven: ick hebse oock in mijne notelen gheschreven, maer sy sijn al wat duysterachtigh ende verde ghesoght, sulckx dat ickse wel leese, maer self niet wel en verstae. Dus moghen wy desen handel nu wel hier op sluyten (soo't al avondt ende tijdt is) midts dat ghy, Confrere my toelaet: dat ick mijn Meesters hier op weder ghehoort hebbende, haer bewijs hier af noch inne mach brenghen.

Ernst w. 117

Dat sy u mede noch al boven Recht toeghelaten, behoudelijck dat ick daer wtschrift mach af hebben, ende op antwoorden om ghesamentlijck ghestelt te worden int verbael der Heeren Commissarissen, al eer sy om rapport te doen vertrecken.

Coenraet S. 118

Ick ben des wel te vreden.

Ernst w. 119

Soo besluyt ick des niet te min van wegghen mijns Meestres lieven goede hoop, na dien nu klaerlijck is ghebleken dat ghy willende u Meesters de Doopsghesinde, ontschuldighen van haer vermete oordeel int verdoemen van alle die leeren oft ghelooven dat Christus zijn vleesch van Marien vleesch heeft aengenomen, niet vermoghen hebt te bewijsen, dat soodanighe van Gode inde Heylighe schrift worden veroordeelt, daer ick int jehendeel vast ende klaer heb bewesen, dat de Heere Christus

selve niet en heeft veroordeelt, die in veele swaerder dolvinge stonden, namentlijk die niet en gheloofden dat Christus was verresen: welck u bewijs van uwer Meesteren Recht veroordeelen ghy int minste niet en vermooght, overmits ghy de tuyghenissen der schrifturen, die ghy daer toe voort-brocht niet te recht en verstondt, misbruyckte ende niet bewijslijcx uyt en konde besluyten tot sulck verdoemen, soo daer my vastelijck betroudt is: Immers (dat noch meer is) of al d'anderen in sulckx al schoon doolden, ende die heure dolvinge oock nader schrift verdoemelijck waer, soo hebby niet vermoghen te bewijsen dat ghylieden d'anderen te recht daerom verdoemt, want dan noch niet bewesen en is, dat ghy tot sulck veroordeelen ghequalificeert syt, ende dat u sulck veroordeelen is bevolen, ghemerckt ghy noch niet wettelijck en hebt doen blijcken: dat de Doopsghesinden, beklaegden al hier, de ware Christen Kercke sijn: de welcke alleen ende niemandt anders, sulck veroordeelen toekomt. Ende hebbe eyntlijck uyt uwe eygen woorden, bewijs-redenen, selfs bekentnisse ende t'ghetuygh der Schrifturen ontwijfelijcken bewesen: Dat daerom u Meesters de Doopsghesinden buyten, ja teghen de H. Schrift ende teghen Godt, uyt heur menschelijck vernuft alle d'anderen, houdende dat Christus sijn mensheydt van Marien mensheydt heeft, veroordeelen ende vervloecken of anathemiseren: ende dat sy in sulck haer ver-

metel, veroordeelen, haer selve veroordeelen en anathemizeren, mits t'welck sy de Kercken, oock Steden ende Landen in roere stellen, makende eysch als boven teghen d'andere heure medeghesellen in sulck haer hatelijck schadelijck ende verderflijk veroordeelen: hebby dit mijn besluyt oock al aenghetekent Heer Secretaris?

Secret

Ja ick Heer Procureur, mijn Heeren moghen nu alt'samen tekenen ende dan scheidt, t'is avont.

V. Handelinghe.

Ernst 1.

Teghen den Doopsghesinden hebbe ick mijn Heeren ghister na den middaghe onder anderen bewesen, dat sy noch niet wettelijck en hebben bewesen oft vermoghen te bewijsen, dat sy die ware Kercke Christi sijn, dit segghe ick nu, dat gheen van beyde die anderen, oock elck van heur Kercke noch niet en hebben bewesen, oft te bewijsen en vermoghen, uyt wat macht moghen sy alle of elck van henluyden zich dan onderwinden elck ander te veroordeelen? sullen sy alle wel willen belijden, dat sy sonder bevel of macht van Gode te hebben, uyt haer self allen anderen erghens anders dan zy in ghevoelende moghen veroordeelen? oft moghen sy bewijsen dat sy dat doende van niemandt gheoordeelt moghen worden?

Coenraet 2.

Daertoe hebben de Luhterschen, (soo sy segghen) groote reden, ghemerckt zy gheestelijck zijn. Segt Tuyge wat Paulus hier af schrijft.

N. Testam. 3

De natuerlijcke mensche, en begrijpt niet dat des gheests Godes is, etc. ⁺ Maer de gheestelijck (mensche) oordelet al, ende en wordt van niemandt gheoordeelt.

Coenraet S. 4

De Luterschen segghen dat sy gheestelijck zijn, daerom en worden sy van niemande gheoordeelt ende oordeelen van allen anderen.

Ernst w. 5

Nemen dan de Swinghelsche ende Doopsghesinden sulck segghen vande Luthersche voor goedt aen?

Koenraet S. 6

Geenssins. De Swinghelsche nemen henluyden der gheestelijckheyte aen. De Doopsghesinde segghen dat die gheen van beyden, maer dat sy Doopsghesinde alleen recht gheestelijcken sijn.

Ernst w. 7

Dat is sulcx, elck oordeelt alle andere voor natuerlijcke, ende hen selven alleen voor gheestelijcke menschen, soo dat niemant zwaricheyt en maect om van d'anderen voor natuerlijcke oft vleeschelijcke menschen gheoordeelt te worden, want zy houden al dat d'anderen gheen verstant, ende der-halven gheen oordeel te gheven en hebben over hen die alleen gheestelijck sijn, ende die alleen over elck te recht oordeelen moghen, soo elck (als ghebleecken is) oock vrymoedelijcken doet.

Coenraet S. 8

Dat is onlochbaer.

+ I. Cor. 2. 14. 15.

Ernst w. 9

De werringe onder hen drien, is niet vreemt vande werresprake der Babelsche Timmerlieden van Gode met een werre gheest onderlinghen verwerdt sijnde oock niet vande onderlinghe vernielinghe der Madianiteren. ⁺ Immers zy werdt eyghentlijck beschreven by Isaiam vanden Egyptiers. Lieve verhaelt die plaetse.

Oudt Test. 10

Ick wil die Egyptiers teghen malkanderen verwerren, ⁺ soo dat de broeder teghen sijnen broeder ende naesten, d'een stadt teghen den anderen, ende het eene Rijk teghen d'ander sal sijn, ende sal Egypten zich selfs versticken.

Ernst w. 11

Wat dunckt u Confrater, is dat niet van onse teghenwoordighe werregaeren der verscheyden yveraers, d'een d'ander verdoemende, een waerachtige asmalinghe na t'leven? Het schijnt beter eene beschreven gheschiedenisse, dan een toekomende Prophetie, so vermagh dese Afgod der duysternissen Egypti, ick meen des yverighen meyn oordeels, die nu (hoe-wel hy is een ware Godt des haets) meest van elck als een ware Godt der liefden wordt gedient, ge-eert, ende aenghebeden. Soo en is dan nu tusschen ons gheen gheschille, dat dese ghemelde ghemeenten alle drye elck zich self voor gheestelijcke houdende, alle andere als natuerlijcke vleeselijcke ende onverstandighe menschen veroordeelen ende verdoemen, maer dat niemandt der selver van ander gheoordeelt en wilt wesen.

Coenraet S. 12

Neen. Der-halven en twisten wy niet, want dat is oock opentlijck ghebleecken in onse drye voorgaende handelinghen, daer d'een d'ander veroordeelde: maer den twist was tusschen ons oft sulck veroordeelen recht was dan niet.

Ernst w. 13

Recht, nu soude ick uyt u wel een sake willen weten, eer wy voorder gaen.

+ *Iosue. 7. 22.*

+ *Isa. 19. 2.*

Coenraet S. 14

Zeght wat dat zy.

Ernst w. 15

Oft ghy groot onderscheyt maect tusschen een natuerlijck mensche die niet en begrijpt, noch en verstaet, dat des gheest Godes is: ende tusschen de vleeschelijcke mensche onder den welken is yver (of nijdt) twist ende tweedracht: daer door sy zich doen aen dese ende d'ander aen de Leeraren, onderlinghen verscheyden ende verdeylen. Zeght tuyghe. Is dat niet de zinne van t'gheen d'Apostel schrijft?

N. Testam. 16

T'Verscheelt wat inden woorden, maer de meyninghe is ghenoech daer. ⁺

Ernst w. 17

Ick meyndt aldus Confrater, zijnde vleeschelijcke menschen niet soo quaedt als de natuerlijcke (ick house arger) soo sijn sy ten minsten oock soo onverstandigh in gheestelijcke saken: dat zyluyden immers gheenssins en moghen ghehouden worden voor de gheestelijcke menschen die't alle oordeelen.

Coenraet S. 18

Wie soude u dat moghen ontkennen? 'tzijn ghenoech de woorden des Apostels selve, ja sijn openbare meyninghe. Maer seght ghy nu, wat ghy met dese zaken voor hebt, ende wat ghy nu meent te handelen?

Ernst w. 19

Gaerne. Ick neme te bewijzen dat gheen van alle uwe Meesters macht en hebben noch verstandt, om van Godtlijcke of gheestelijcke saken te oordeelen, ende dan te besluyten t'ghene daer nootlijck uyt sal moeten volghen.

Coenraet S. 20

Gaet ghy dan te werck, ghy hebt een wijl werck.

⁺ I. Corint. 2. 15. 16. 3. 3. 4.

Ernst w.

t'Sal gheen langhe, maer een korte wijle vallen. Ick hebbe Confrater, terstondt na den zinne, maer niet nae de eyghen woorden des Apostels verhaelt wat hy seyt van de Corintieren, dat sy noch vleeschelijck waren. Lieve, verhaelt ghy Tuyghe, ons nu eens die eyghen woorden des Apostels selve.

N. Testam. 22

Gaerne. + Want na dien yver (oft nijdt soo ander segghen) twist ende tweedracht zijn onder u luyden, sydy dan niet vleeschelijck, ende wandelt na menschelijcker wyse? Want soo d'een seydt, ick ben Paulisch: + d'ander ick ben Apollisch, sijt ghy dan niet vleeschelijck?

Ernst w. 23

Noemt d'Apostel den Corintiers daer niet vleeschelijck?

Coenraet S. 24

Onghetwijfelt.

Ernst w. 25

Waerom dat? Ist niet om dat sy yverden (met onverstandt ofte nijdigh waeren) twisteden, ende tweedrachtigh, oock d'een Paulo, ende d'ander Appollo aenhangich waren?

Coenraet S. 26

Dats openbaer, ende gheen vraghens waerdigh.

Ernst w. 27

- + 1. Cor. 3. 4.
- + 4.

Ist dan oock vraghens waerdigh oft de ghene die nu mede sulckx doen, oock vleeschelijck zijn dan niet?

Coenraet S. 29

Neen. Want alle soodanighe sijn nu soo wel vleeschelijcke menschen, als sulcke Corinthiers doe ter tijdt waren.

Ernst w. 29

Recht. Want soo dat een yverighe, twistighe ende tweedrachtighe af-zonderinghe ofte aenhang was, daer d'een zich aen Paulum, en d'ander zich aen Appollo hing, die nochtans beyde Heylighe mannen, ende van Gode ghesonden Leeraren waren, t'welck ghewisselijck bleeck: het moet niet beters, maer veel eer argher zijn, dat dese nu yverende, twistende ende tweedrachtigh zijnde zich hanghen, d'een aen Martin Luther, d'andere aen Ulrich Swingel, ende de derde aen Menno Ymons: van welcker Heylicheydt ende ware leeringhe men niet seker en is, maer bitterlijck om twist ende d'een d'ander voor een Godtloos ende verleyder is scheldende. Immers in sulck aenhangen Pauli ende Appollinis der Corinthiers, en vintmen niet dat sy d'een d'ander veroordeelt

[of] verdoemt hebben soomen seyt, dat u Meesters aenhangers malkanderen niet min met vermetele bitterheyt stoutelijck doen teghen het klare verbodt Christi: machmen dan oock ontkennen dat u volck in desen veel arger handelen dan de vleeschelijcke menschen sijn te noemen dan de Corintiers waren?

Coenraet S. 30

Dat en mach ick niet wederspreken.

Ernst w. 31

Soo en suldy, Confrater, dan oock niet wederspreken (soo ick hope) dat alle uwe drye Meesters, gheen van hen uytghezondert ten minsten met soo veel (ist anders niet met meerder) rechts nu soo wel vleeschelijcke menschen sijn, als doe ter tijdt sulcke Corintiers warem

Coenraet S. 32

Wat sal ick segghen.

Ernst w. 33

Niet of waerheyt, namentlijck dat ghy sulcx niet en mooght straffen sonder den Apostel selven te straffen, van t'onrecht soodanighe Corinthiers vleeschelijck ghenoeemt te hebben, om die voorsz. oorsaken.

Coenraet S. 34

Dat en magh ick niet doen met goeder consciencien.

Ernst w. 35

Doet dan dat ghy wel moght doen met goeder consciencien, jae dat ghy moet doen of haer quetsen, ende bekendt dat uwe drie Meesters met elck alle heure navolghers in heure yveren twisten tweedracht maken ende afscheydinge of aenhang, elck aende sijne, oock mede niet anders en sijn dan vleeschelijcke menschen.

Coenraet S. 36

Wel dat sy nu soo ghenomen. Wat wildy daer uyt besluyten.

Ernst w. 37

Neen. Ick en wilt niet alsoo twijffelijcken toeghelaten hebben, maer begheere dat ghy sulcx metter H. Schrift (kondy) wederspreeckt oft kondy niet, dat ghy de waerheyte erdt ende sulcx rondelijck belijdt sonder eenighen achterdeure open te houden.

Coenraet S. 38

Ick en maghs, noch en wils niet wederspreken, daer staet mijn Meester principael, als de Heer aller mijnre Meesteren, laet hem hier teghen segghen, indien hy't vermagh.

Ernst w. 39

Seght dan yverigh meyn oordeel, hebby yet hier teghen voort te brenghen

Yverigh oordeel. 40

Hadde ick verstandt en de weet ghehadt om mijn sake self te vertaelen, ick en soude gheen Taelman daer toe ghebruyckt hebben. Ick laet hem begaen met al den handel.

Ernst w. 41

Die zwijght, daer hy behoort te spreken, die belijdt het ghene dat hy niet en wil of kan wederspreken: so houde ick dan voor bekend beleden ende besloten dat ghy yverigh meyn oordeel met alle uwe dry soorten van dienaren ende aenhangeren in sulck u yveren, twisten, etc. navolghende niet en zijt Gheestelicke, maer recht vleeschelijcke mensche: sulck mijn besluyt uyt u blijden, schrijft de Secretaris vast uyt mijnen monde, soo yemandt van u beyden daer tegen noch wat wil segghen hy doe dat nu ende swijghe namaels. Soo volghet nu uyt alle het doorseyde nootsakelijc al ditte. De natuerlijcke mensche en begrijpt niet uyt die dinghen die des gheests Godes sijn, want sulcx is hem een sotheydt, noch hy en mach die niet verstaen. Seght, seyt d'Apostel niet soo?

N. Test. 42.

Dat sijn Pauli woorden. +

Ernst w. 43

De vleeschelijcke verstaet oock niet dat geestelijck is, noch hy en mach de geestelijcke spijs so weynigh ghenieten als die vleeschelijcke Corintiers. Het is onmoghelijck dat de vleeschelijcke van gheestelijcke saken recht soude oordeelen, Godt en ghebedt oock niemant te oordeelen, in saken die hy niet en verstaet, maer het blijkt tot veele plaetsen oock selvē hier verboden te wesen, met die woorden: de gheestelijcke oordeelt alle dingen ende hy selve en wort van niemanden gheoordeelt, daer mede dan allen vleeschelijcken het oordeel in gheestelijcke saken: ende vanden gheestelijcken persoonen wordt benomen ende verboden. Des niet teghenstaende soo oordeelen ende veroordeelen alle de voorsz. beclaegden, die vleeschelijcke menschen sijn, sonder ja tegen 'tbevel Godes in geestelijcke zaken, ende dit soo wel over gheestelijcke als over vleeschelijcke menschen, sonder yemandt anders dan sy gevoelende te verschoonen, maer bannen, verdoemen ende vervloecken al aen een. Soo gheef ick u nu selve te oordeelen, oft ghy met sulck u veroordeelen u self niet wel rechtveerdigh veroordeelt ende verdoemt.

Ghetrouwe vermaninghe *AEN DEN* Goedt-hertighen Leser.

Lieve goede Hoop.

+ 1. Co. 2. 14

Voort verthoon hier vooren ghedaen, verwacht ick alle schijndeughden hate, ende niet mijn, maer u luyder bate, die sal, neemdy't ter herten, u lieden grootelijck moghen nut zijn: des waerheydts gewoonlijcke danck by den quaden ben ick ghetroot, want my is niet onbekendt wat vermogen dat byden quaden al heeft desen grooten ende oude Afgodt⁺ yver stout oordeel Meynaerts, sijnen vierighen aerdt van onder tot boven, ken ick, die is hatelijck, vermetel ende onbermhertigh altijd sluypende inden voorhof van Godes tempel, daer is sijn plaetse int doncker noorden van alle sijne vierighe duysterlinghen onwijse meynaerts ende waenwijse dunckelinghen. Door dese dienaren hebben altijd sijne Propheten ende Heylighen Godes moeten lijden, jae oock heure eyghen kinderen die sy door t'vier lieten gaen: want zy eeren heuren vierighen Afgodt yver metten brandtofferen van partydigh veroordeelen, hatelijck vervolgen ende schadelijcke tweedrachtigheydt. Zulck heb ick voor ooghen moeten stellen, oft uwer eenighe eens wilden op merckē, des blinden yvers verderflijcke aert recht kennen, haten ende verlaten om inder liefden uyt mededoghen den dolende te verdragen ende niet desen vieren Helschen Afgodt soo verwoedelijck, maer den bermhertighen Godt des levens langmoedelijck op te offeren: met vriendelijcke onderwijsinghe der waerheyte, ende met een oprecht voorbeeldt van de liefde, die sachtmoedich is ende goedertieren, niet nijdigh, verkeerdt nochte opgheblasen: ⁺ alles lijdende verdragen ende hopende. Dese niet spitsvoudighe ende diepe questien, is het eenighe ende alderzekerste merckteken vande oprechte jongheren ende ware Kercke Christi. ⁺ Die dese liefde heeft is daer aen een levendigh lidtmaet, wantmens onder die liefde totten naesten soo luttel een Christen, als sonder des lichaems leven een mensche magh sijn, die lief hebben sijn gheestelijcken, diese derven sijn vleeschelijcke menschen, zy schijnen soo heyligh als sy willen, die noch vleeschelijck is wachte zich van geestelijcke saken te oordeelen: maer oordeele zich selven op dat hy niet veroordeelt en werde. Die onwijs is, ende liefdeloos keere sijn onverstandt, bidde Godt om wijsheydt, uyt bekende noodt met betrouwen, ten sal aenden gaefrijcken vader des lichts niet ghebreken, hy salse hen rijckelijck gheven, ende door ware kennisse van sijn lieve goedtheydt oock een liefhebbent Godtsalich herte, dan en sal u wijse liefde niet versuymen, daer uyt druckelijc bevel Godes is strafwaerdige doolingen te veroordeelen: noch oock haer niet onderwinden den doolende naesten vermetelijck soo t'onrecht te verdoemen. Neen, soodanighe Godtsalighe herten en onderwinden zich gheenes

Dinghs uyt vermete stoudtheydt inden huysse Godes, want sy wanderen inde *a*⁺ vreesse des Heeren met een perfect *b* bescheyden *c* ende leerlijck *d* herte in kennisse ende *e* wijsheydt na de Wet *f* des Heeren oordeelende, niet na menschelijck goedtduncken, maer in *g* billicheydt ende gherechtigheydt *h* vast blijvende staen in des Heeren *i* oordeelen, want het Godes *k* niet des menschen oordeelen sijn, ende vonnissen alsoo waerachtighe ende rechtvaerdighe oordeelen, te weten t'ghene dat *l* recht ende rechtvaerdigh is. *m*

+ *Ezech.* 8. 3

+ *1. Cor.* 13

+ *Ioan.* 13. 35.

+ *a Pro.* 19. 7. *b 3. Reg.* 3 18. *d 3. Reg.* 3. 19. *e 2. Pet.* 1. 10 *f s. Reg.* 3. 10. *g Psal.* 9. 9. 166. *5. h Psal* 9. 9. *Ezech.* 44. 24. *k 2. Par.* 19. 6. *l Iob.* 6. 29. *m Zach.* 7. 9. *Isa.* 5. 2.

Maer veracht ghy desen trouwen raedt, der Schrifturen waerheydt uwen meynver volgt ende in u goetduncken blijft dienende met u vierighen maer blinden yver: soo dat ghy vleeschelijck blijvende nijdigh ende twistigh u self teghen Godes bevel indringhende in zijn bermhertige vierschare met sulck u stout wreet ende verkeerd oordeelen voort vaert, het quade goet ende t'goede quaedt segghende: soo geve ick u met ernst te bedencken, dat ghy ten laetsten oock sult moeten verschijnen voor den oppersten Rechter om daer een schrickelijck oordeel sonder alle bermhertigheydt (houdt u onbermherticheyt niet op) onverbiddelijck te ontfanghen.

Lieve mannen sijt ghy (wie ghy oock sijt die vermetel oordeelt) moch self niet vleeschelijcke ende onverstandighe menschen? ⁺ Wie sijt ghy dogh die anderen veroordeelt, wat gaet u t'oordeel aen vande ghene (laet het soo al ghenomen wesen) die buyten sijn? die haren Heere (niet u lieden) staen of vallen? Die recht ghevoelen, of ten minsten in minder doolingen sijn dan ghylieden selve?

Maer tot wat eynde streckt dit u veroordeelen? tot Godes eere? Diens Heylighe naeme wordt daer door ghelasterdt, of tot opbouwinghe sijnder Kercke? Die wordt daer deur ghescheurt ende verstroydt, ofte is tot behoudinghe der verdoolde zielen? die worden des te meer verwilderdt ende in heure doolingen verstijft. Wie is soo sot, die niet en verstaet dat ghy self vleeschelijck sijt? Dat ghy gheen Kercken Godes en zijt? dat ghy haer rechter niet en zijt noch e mooght wesen in u eyghen sake? Wat pordt u dan aldus alle anderen te verdoemen? om dat het Godt u ghebidt? ⁺ Die verbiedt het u, of meyndy dat het Gode behaeght? hem behaeght ghehoorsaemheydt, maer hem mishaeget dese yverighe brandighe ende onverstandighe brandtoffer, ⁺ en meyndt niet, O onwijse meynaerts, dat dese uwe goetmeynende Godsdienst int veroordeelen vanden onnooselen (dat meest valt) ⁺ Gode nu aenghenamer sal wesen, dan voormaels der gheene veroorden was, die der Propheten graven eerende, haerder vaderen mate verbeelden ende d'onnooselheydt self metten Moordenaren verdoemen uyt heure goet-meynende loghen-duncken.

+ *Iaco.* 1. 13 1. *Cor.* 5. 12. 13. *Rom.* 14. 4.

+ *Mat.* 7.1.

+ 1. *Reg.* 15. 22.

+ *Ioan.* 16.

Dat is anderen ghebeurdt, wacht u voor t'selve, het magh u soo die oock menschen zijt, als henlieden ghebeuren, in't niet veroordeelen mooghdy niet verbeuren, want dat en is u niet bevolen, maer in dit oordeelen mooghdy oock als sy zwaerlijck dolen, ende u aen Christi lidtmaten verdoemelijck vergrijpen. Immers ghy moeder u aen vergrijpen, want ghy zijt vleeschelijck, Godes oordeelen sijn gheestelijck vande uwe, als de Hemel vander aerden verscheyden, wat mach dan t'kaf alst oordeelt, anders doen, dan de goeden terwe uyt wieden? de Kettters anders dan de Christenen veroordeelen? soo verslinden Wolven den schapen, maer gheen Schaep bijt een Wolf: ende soo vervolgen de Antichristenen Christum in zijne leeden maer die lijden, mijden, ende en vervolghen niemandt. Meyndy dat heur hoeft Christus daer toe altijd sal swijghen? waerlijck neen: maer hy sal konnende, konnen ende niet laten, wildy dit deroordeelen niet laten, ende hen als

een onzichtelijcke Rechter teghen sulcke stoute oordeelaers inde wolcken ten oordeele opmaken ende haer met haer eyghen oordeel veroordeelen ende verdoemen.

Daerom, de wijle het noch huyden heel, eer de Commissarissen rapport vanden handel doē ende eer ghy moet verschijnen voor den eenigen Rechter die gheen tuyghen en behorft, om te hooren dat onweder-roepelijck oordeel: gaet ghy vervloecte in't eeuwighe vier: soo laet u raden, houdt op van u naesten te oordeelen, beghint u self te veroordeelen. Daer suldy den balck in u ooghe vinden, die u soo vele te doen sal maken, dat ghy gheen tijdt sult hebben eens anders splinter uyt te trecken, u naesten te vervoeren, maer u self voor u selven schamen, u veroodtmoedighen voor den Heere, zijn oordeel afbidden ende bermhertigheydt aen uwen naesten bewijsende bermherticheyt verwerven, dat wenscht u van herten, etc.

TAFELE.

A

Aenklaght op yver meyn oordeel. i. 16.

Adams vleesch was door Christum ghenesen. iij. 68.

Adams vleesch was niet uytē Duyvel ghesproten. Iij. 90.

B

Quade bewijsinghe. ij. 40. 41.

Wat schriftelijck bewijs gheloof behoort te hebben. ij. 34. iij. 25. 26. 27. 28.

Bewijs uyt volghreden, iij. 26. etc.

C

Christus krancker int ghenen, dan de Duyvel int verderven, na de leer van eenighe, iij. 68. b. 70.

Christus is niet ghekomen om vrede, maer om t'zwaerdt te senden j. 8.

Ghelastert sijnde, seghendt ij. 16.

Heeft inden vleesche gheleden, om ons heel oockmede inden vleesche, te ghenesen iij. 51.

Christi vleesch waer sondigh, soo hy aenghenomen hadde Marien vleesch, dat sondigh in erfsonde was gheboren iij. 24.

Christi lijden ende doot heeft niemant vander doot verlost, na de leere van sommighen iij. 59. d.

D

Vele verdoemers verdoemen haer self int verdoemen van andere j. 30. 37. a.

Wy doolen alt'samen in velen, j. 33.

Of alle doolinghe verdoemelijck sijn, j. 16. 39.

Petrus doolde na t'ontfangen des H. Gheests, j. 24.

Doope des gheests, j. 12. e

Doopsgesinden lochenen niet dat Jesus Christus int vleesch is ghekomen, iij. 24.

Voeghen haer goetduncken, totte Godlijcke schrift: iij. 101.

G

De H. Gheest was soo machtigh om Christi menscheydt te Heylighen, als Satans sondighe gheest om Adams menscheydt sondigh te maken, iij. 25.

Ghemeenschap metten Duyvel ende t'vleesch, iij. 65. a

Aende ghemeenschap van't quade of van t'goede hanghet verderven of't ghenesen iij. 47.

Dat onses vleeschs ghemeenschap met Adams vleesch, daer door verdorven soude sijn, iij. 94.

Of ons vleesch ghenesen magh sonder ware ghemeenschap te hebben met het vleesch Christi, iij. 53

Het schijnt neen, iij. 56

Dat Christi vleesch gheen ghemeenschap met het onse en soude hebben, iij. 59, a
Eenighe segghen neen ende dat derhalven ons vleesch onghenesen blijft, iij. 65.

b

Onderscheydt tusschen het middel tot de ghemeenschap Adams ende Christi, iij. 74

De ghemeenschap Adams metten Duyvele en was niet door lijflijkhe gheboorte, maer door't ongheloof iij. 94, 95,

Elck van alle de ghemeenten seyt zich self geestelijck ende al d'andere vleeschelijck te wesen, v. 11,

Glosen der menschen buyten de Godlijcke schrift te gheloven is sonde. iij. 11,

H

Haet tot de loghen, j. 12, a
 Haete teghen de sonde, j. 12, b

I

Of sy Jesum lochenen Christum te wesen, die houden dat hy zijn vleesch niet en heeft van Maria, iiij. 10,

K

Kercke Christi heeft maght om oordeelen, iij. 10, 11,
 Bewijs noodigh: welck de ware Kercke zy, iiij. 77,

L

Wat Leere ende Leeraren verdoemelijck sijn, iiij. 39,
 Oorsaken vande liefde, ware, j. 12, f
 Liefde is moeder vande vrede, j. 12, g
 Luther leerd anders dan de H. Schrift, ij. 51,
 Luther voeght het sijn tot de H. Schrift, ij. 51.
 Luthers konstigh maer grouwelijck schelden. ij. 17.
 L. misbruyck der H. Schrifturen. ij. 25. 26.
 L. verdoemen der Swinglianen. ij. 4.
 L. verghelden int schelden. ij. 16. b

M

Menno spreekt woest vande menscheit Christi, soo die van Maria waer. iij. 23.
 Vande menschwordinghe Christi, leere der Doopsghesinde. iiij. 2.
 Michael d'Aerts-Enghel dorst den Duyvel niet oordeelen. iij. 59. t
 Middels onderscheit tot Christi ende Adams ghermeenschap. iij. 74.

O

Onderscheydt van ghemeenschap. Iij. 74.

Om t'ongheloof van Christi verrijsenisse waren Christi Apostelen van Christo niet veroordeeldt. iiij. 66.

Om anderen te veroordeelen is noodigh waerheydt ende macht. j. 14. iiij. 77.

Oordeelen verboden. iiij. 77.

P

Petrus doolde inde kennisse Christi. iiij. 14.

Q

Uaedt sijn ende blijven alle menschen soomen leert. iij. 59. t

S

Schelden Luthers. ij. 16. b. 17.

Der Swinghelschen. ij. 14.

Salighe strijdt j. 12. c

Swermers sondighen ten doode, soo Luther seydt, ij. 4.

Suyrdeegh. iij. 62.

Swinglianen den Doopsghesinden veroordeelende, veroordeelen haer selfs. iij. 84.

Maken den Duyvel machtigher int oordeelen, dan Christum int ghenesen. iij. 112.

Maken Godts goedtheydt ende liefde minder dan des Duyvels quaedtheydt ende hate. iij. 113.

V

De verdoemde vedoemen anderen, oock Heylighen verdoemelijck. j. 37. b

Verdoemen Luthers over den Swinghelschen ij. 4. a 9.

Stout verdoemen. j. 6.

Oft recht is te verdoemen anderen om anders dan wy te ghevoelen. ij. 29.

Of een doolingh inden verstande van t'Sacrament verdoemelijck maect. ij. 33.

Heylsame vyantschap. j. 12.

Vierschaer wat. j. 1.

Ofmen die woorden Joan. j. 14.

Na den letter moet verstaen. iiij. 40.

Vleeschelijck zijn al de drye gemeenten. v. 31.

Vonnissens name ende oorsaek. j. 1.

Vrede uyt strijdt. j. 12. d

Vrede uyt liefde. j. 12.

Vrede wenscht Christus sijnen jongeren. J. 12.

W

Oftmen gheen waerheyt en magh hebben, sonder alle waerheydt te hebben. iij. 12.

Hoemen het woordt vleesch is geworden moet verstaen. iij. 4.